

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LIV. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1941.

5. SZÁM

FOLYÓIRATA

M Á J U S

A magyar föld fölött megint kisütött a nap. A Dunántúl délnyugati része, a baranyai háromszög, a Bácska áldott földje ismét magyar föld! Nemzeti hadseregünk acélos karja vette vissza. Országgyarapító Kormányzó Urunk április 10-én adta ki az erre vonatkozó parancsot. Honvédeink bátor tettekkészséggel és önfeláldozással oldották meg feladatukat. Lendületes rohamuk már az első nap, úgyszólván órák alatt áttörte az erősen kiépített, vasbetonépítményekkel teletűzdelt és szívoosan védelmeszt szerb erődvonalat. És nem egészen négy napra volt csak szükség, hogy az ellenséget a hazai földről kivessék. Ez a négy nap a magyar nemzeti hadsereg történetének legszébb fejezete. Dicsőséges katonai bravúr! De nemcsak birtokba vették, hanem meg is tisztították a hazai földet az erkölcsi alapot nem ismerő banditáktól, a balkáni franktirőr kalózkodtól. Hadseregünk csodás teljesítménye mély hálával tölti el a nemzeti közvéleményt. De lelkesedést és bizalmat meríthetünk belőle a jövőre is. Bizhatunk benne, hogy az ilyen hadsereg a jövő mindenféle sorsfordulata között is meg tudja majd védeni a megnövekedett ország birtokállományát. Büszkeséggel és hálával gondolunk honvédeinkre, de hálánknak a jövőben az eddiginél nagyobb áldozatkészséggel kell párosulnia. Hadseregünket tovább kell építenünk, minden erőfeszítésünkkel naggyá, korszerűvé és felkészültté kell tennünk, mert a most megnagyobbodott hazával sem elégedhetünk meg, nekünk az egész haza kell!

Egyesületünk május 10-én a bpesti IX. ker. (Thaly Kálmán-u. 23.) Szent Vincéről nevezett irgalmas nővérek Ranolder-intézete tanítóképző-intézetének dísztermében közgyűlést tart. A közgyűlés meghívója a 149. oldalon olvasható.

A magyar világnézet kialakítása a líceumi magyar nyelv és irodalom tanítása útján.

— Harmadik közlemény. —

3. A magyar jellem, bár története folyamán sokszor és sokat romlott, nem ismeri a hízelkedést, a csalfaságot, az álnokságot, az emberi becsület áruba bocsátását. Jelentős költői műveinkben az intrikus szerepét rendszeren idegen játsza, mint Bánk bánban a német Biberach, Buda halálában a gót Detre. A Buda halála a líceum II., a Bánk bán a III. osztályában kötelező olvasmány, bőséges alkalom nyílik tehát az ilyen szempontból való tárgyalásra, annál inkább is, mert Utasításunk hangsúlyozza, hogy „a legértékesebb műveket az órán együtt kell olvasni”. Más példák: Amikor Lajos király „Toldi szerelmében” elmondja a magyar uraknak, milyen csellel kívánja elfoglalni Prágát, Hédervári Lajos „ekkép zabolázza”: „Megkövetem szépen: tudja-e Felséged, / Hogy a cseh király hitt vala, minth vendéget: / S ha Te alattomban így ellene törnél... / Árulás ez, uram, a magyar embernél”. / Riedl Frigyes állapította meg Arany Jánosról szóló könyvében, hogy a hibákat és bűnöket olasz vére követteti el Lajos királlyal. Toldi Miklós egy elsötétedő élet magányával fizet meg azért, mert egyszer kijátszotta a lovagi törvényt. Így látja a magyar önmagát: nyiltszívűnek, szókimondónak, egyeneslelkűnek. Ezen erényeit érzi Petőfi is sajátosan magyaroknak és valóságos kultuszt űz belőlük életében és költészetében egyaránt.

Újabb irodalmunkban mutassunk rá a következőkre: *Herczeg Ferenc Pogányok* című regényében a német Diterik hányaveti, sértő lovagiatlansága adja elsőizben Márton kanonok kezébe a fegyvert. *Az élet kapuja* c. regény Vértesi Tamásának szilárd és becsületes jelleme élesen elüt a XVI. század eleji Róma fiataljainak és öregeinek laza erkölcsi felfogásától. A regény egyik legszebb és egyben legmagyarabb jelenete akkor játszódik le, amikor Fiametta a beteg Tamás ágya előtt térdel és sírva könyörög, rimánkodik bocsánatért. Tamás azonban meg sem mozdul és rá se néz. Pedig egész lelkével szerette és komolyan vette azt a nőt, aki előtt kardinálisok és hercegek térdeltek, de mindörökre elfordul tőle, mert komédiát játszott vele. Csalódásába belebetegszik, szinte belehal, mégis eltaszítja magától a nőt, akit még mindig szeret. Amikor hazaindulnak Magyarországra és ellovagolnak Fiametta palotája előtt, mereven elfordítja fejét, pedig a nő csak egyetlen intését vagy tekintetét várja, hogy követhesse. A szatmármegyei becsületes magyar lelkiismeret azonban megmerevíti Tamás nyakát. Utasításunk szerint a IV. osztályban tüzetesen kell foglalkoznunk Herczeg *Lélekrablás*, vagy *Az élet kapuja* c. regényével. Nemzeti szempontból az utóbbit ajánljuk.

Hasonló jellem *Gulácsy Irén Fekete völgyének* c. regényének Czibak Imréje is, aki elutasítja Zápolya Borbála szerelmét. A leánynak diplomáciai érdekből Zsigmond lengyel királyhoz kell fe-

leségül mennie, s első szerelmének, Czibak Imrének a királynéi szerető szerepét ajánlja fel. A bihari bölény becsületessége azonban förtelmes, undok fertőnek látja az aljas ajánlatot és örökre ott-hagyja a világszép Zápolya Borbálát. Az árulás büntetése irodalmi műveinkben mindig súlyos. Herczeg Ocskai brigádérosa keserűen tapasztalja, hogy „aki az ördögnek szolgál, annak kinnal fizetnek”, s az egyik császári tiszt a szemébe vágja: „Meglizetjük a selymát, de kezét nem fogunk vele.” Egykori kenyeres pajtását akasztani vizsik a labancok, s az önfeláldozó magyar a halál árnyékában is diadalmas fölénnyel mondja az aranyláncos árulónak: Sajnállok, Ocskai.

Uz Bence kevésbbé kíméli a magyarból oláhvá nyomorodott végrehajtót, mint az oláh inspektort, s ugyancsak *Nyirő* regényében, *Az én népem* címűben olvassuk, hogy az eltévelyedett tanítót tette megbánásakor megvesszőzi a pap. Wass Albert *Csaba* c. regényének Farkas nevű nevelőjéből Farkasiu lesz az oláh uralom alatt, de keservesen megbűnhődik, s a végén azt is megbánja, hogy valamikor Wolfból Farkas lett. *Mikszáth Más udvar, más levegő* c. novellája (a „Kisebb elbeszélések” II. kötetében jelent meg) érdekesen dolgozza fel Mátyás király és Holubár párviadalát, illetőleg annak előzményeit. A történet azzal kezdődik, hogy Podjebrád cseh király kitúrja udvarából az egyszerű köznemesi családból származó Holubárt, mert a nagyerejű és ügyes dalia sorra legyőzi a leghatalmasabb családok sarjait is. Holubár vándorútra indul, s eljut Mainzba, ahol Fridrik császár szívesen fogadja, sőt fiát készül ellene párviadalra kiállítani, de úgy képzeli a dolgot, hogy az ifjú hercegnek kell győztesnek maradnia, még pedig oly módon, hogy a győzelemhez könnyen jutottnak ne látszassék. Fiának szüksége van a vitézi hírnévre, s a gondos császári apa így akarja azt megalapozni. Holubár úgy vélekedik, hogy férfibátorság az egyetlen, amihez nem lehet pénzzel, kerülő utakkal jutni, s Mainzban maga a császár kísérel meg ilyesmit. A megsértett dalia megszökik és Budára, Mátyás udvarába megy. Mindjárt látja, hogy ebben az udvarban más a levegő. A király kedvelt és híres hadvezére, Kinizsi Pál, egyszerű molnárlégényként kezdte pályafutását. Mátyás pedig nem irigyli Holubár hatalmas erejét és vitézségét, mint Podjebrád, nem is alkuszik rá, mint Fridrik, hanem gazdag jutalmat ígér neki, ha legyőzi a magyar vitézeket. A magyar király jelleme akkor magasodik az égig, amikor egyszerű fegyverzetben maga áll ki a cseh vitéz ellen és le is győzi. Ez a magyar levegő.

A mindig nyílt és egyenes magatartás is elválaszthatatlan a magyar jellemtől. *Sik* Sándor írja már említett tanulmányában, hogy Schiller Tell Vilmosa mindig idegen marad számunkra. Ennek a drámának legfőbb motívuma a zsarnoknak lesből való lenyilazása. A jellemrajz gyönyörű, megragadó versek zengik a szabadság dicséretét, mégsem tudunk szabadulni attól az érzéstől, hogy gyáva és szégyenteljes orgyilkosság történt. A líceum III. osztályának német nyelvi tankönyvében van néhány részlet a Wilhelm Tellből. Ennek

kapcsán rámutathatunk a mű hősének jellemére, s utalhatunk a Bánk bánra (szintén a III. osztályban kötelező olvasmány), aki Peturnak és társainak szemére veti a „setétben való bujkálást”, majd száz ember szemelättára, nyíltan megy be a királynéhoz, hogy számonkérje tőle felesége meggyalázását, népe kiszipolyozását. Zách Felicián is délben, az udvari ebéd idején, amikor legtöbben tartózkodnak az uralkodói pár körül, ront kardjával a királynéra, hogy leánya megbecstelenítését megtorolja.

Virág Benedek elmondja a *Magyar századok* c. történelmi munkájában, hogy Kontnak volt egy Csóka nevű hűséges fegyverhordozója, aki keservesen sírt ura kivégzésekor. Zsigmond király azzal vigasztalta, hogy szolgálatába fogadja, s jobb ura lesz neki, mint Kont volt. A fegyverhordozó azonban nyíltan szemébe mondta Zsigmondnak: „Én neked, cseh eb, nem szolgálok.” Nem is szolgált, mert mindjárt levágták. A hűséges fegyverhordozóról Vörösmarty rajzol szép képet a *Bujdosók* c. ifjúkori drámájában. Említsük még itt meg, hogy *Rákosi* Viktor *Elnémult harangok* c. munkájában a magyar vadász az oláh pakulár biztatására se lövi le álmában a medvét. A magyar ember még az állatot se öli meg álom közben, hangzik a magyarázat...

4. Az ilyen erényekkel gazdagon felruházott magyar egyéniség csak a szabadságban tud lélekzeni, aminthogy a költő is csak szabadságban tud alkotni. És ezért természetes, hogy minden magyar költő az egyéni és nemzeti függetlenség harcosa. Petőfi Sándor annak világviszonylatban is egyik legnagyobb lírikusa. Arany János megtörtén, öregkorában azt írja, hogy az élet nem adta meg legnagyobb kérését: „Egy kis független nyugalmat.” — A magyar író egyik legjellemzőbb vonása az önzetlen nemzetszolgálat, a szabadság és függetlenség azért kell neki, hogy magasztos hivatásában senki ne akadályozza, minél tökéletesebbet alkothasson. Mikes ama büszkén hangoztatott elvét, hogy az erdélyi nemes nem az adomért szolgál: valamennyi írónkról elmondhatjuk. Sőt egyébre is figyelemmel kell lennünk! *Bisztray* Gyula írja *Az író helye társadalmunkban* c. tanulmányában,¹¹ hogy az író a közösség élő lelki ismerete. A magyar író hivatása végső fokon: emberség és magyarság képviselete. Az írónak az emberi társadalomban elfoglalt helyét ennek a hivatásnak a törvényeihez való hűség és szilárd ragaszkodás határozza meg. Irodalmunkban az írói eszme megbecsülésének, tiszteletének, rangjának alapjait ugyancsak súlyos áldozatokkal, számos esetben hősiesség önfeláldozással vetették meg költészetünk és tudományunk nagyjai. Érezték, tudták, hogy minél nagyobb az áldozat, annál jogosabb a törekvés a szellem megbecsüléséért. Hősi korszakainkban, a Mohácsot követő zord időkben, az abszolutizmus, a Bach-uralom gondolatgyilkos éveiben formálták legerőteljesebben a toll munkásai a magyar író klasszikus szobrát. Elég néhány példára hivatkozunk: a börtönben szynlődő Szegedi Kis Istvánra,

¹¹ Társadalomtudomány, 1939. 4—5. sz.

Apáczai Csere Jánosra, Tótfalusi Kis Miklósról vagy a kufsteini vár foglyaira: Kazinczyra, Szentjóni Szabóra, a számkivetésben elhunyt Bacsányira, a múlt század töviskoszorúsai közül az ismétleten rabláncra vert Czuczor Gergelyre, Tompára, Madáchra. A magyar író-eszményt képviselik valamennyien: igaz magyarok, egész emberek voltak! Vagy olvassuk el *Kosztolányi Dezső Lenni, vagy nem lenni* c. munkájából Virág Benedek halálának körülményeit: „1830. január végén halálozott meg valami zegernyés, régi, budai hajnalon a Szarvas-téren lévő egyemeletes házában, melyet most szerény emléktábla jelöl. Hogy melyik napon, azt pontosan nem tudjuk. Állítólag január 30-án. Haláláról csak megkésve értesültek író-barátai. Holttestét az elhagyott, nyomorúságos szobácskában összefagyva lelték meg, napok múlva. Horpadt cínkanala a földön hevert. Ágyán egy tyúk kapirgált, mellette macskája aludt, lenn kutyája vonított. Ez a három állat látta, hogy mi történt. Koronatanúí annak, mit vállaltak nálunk hajdanán azok, akik az írásnak szentelték életüket.” *Biczó Ferenc A magyar nyelv és irodalom korszerű tanítása* c. munkájában érdekesen mutatja be, hogy lehet az írói életrajzok ilyen részletét a tanításban hasznosítani. De líceumi tankönyveink is jól válogatják meg nagy íróink életére vonatkozó szemelvényeiket. Könnyűszerrel bemutatathatjuk nagy íróink önzetlen és áldozatos egyéniségét. (A II. osztály könyvében Vörösmarty, Petőfi, Arany és Jókai életrajza.)

5. A legférfiasabb hivatásnak a magyar mindenkor a katonait tartotta. A külföldi humanisták, akik magyar királyok vendégszeretét élvezték, a magyarságnak (általuk különben lenézett) katonai erényeiben látták azt a különbséget, mely népünket az úgynevezett művelt nyugattól elválasztja. A katona-tudós ellentét magyar vonatkozásban százados érvényességgel helyet kapott a világirodalomban és erős hatással volt a magyarság önszemléletére is. Balassa Bálint, Rimay János, báró Amade László derűs versekben dicsőítik a vitézi élet szépségét. Zrinyi Miklós büszkén dalolja: „Nem írom pennával, Fekete téntával, De szablyám élivel, Ellenség vérivel, Az én örök híremet.” Népköltészetünkben a katonadalok majdnem akkora helyet foglalnak el, mint a szerelmi énekek. A magyar irodalom kimagasló hősei: Attila, Árpád, Bánk bán, Toldi, Zrinyi, egytől-egyig mind katonák. Mátyás királyban az utókor költője nem a tudományt kedvelő renaissance-fejedelmet dicsőíti, hanem a bajnokot, aki egyéni bátorságról tesz fényes tanúbizonyságot. Petőfinél Kukurica Jancsiból is János vitéz lesz. A felkelő nemeseket magasztalja Berzsenyi, örvendve, hogy régi dicsőségünk újra feltámad.

A 48-as honvédek halhatatlan költője és hősi halottja, Petőfi Sándor és még a békés Arany János is büszke rá, hogy ő is ott volt, ahol „halni volt esély”. A világháború magyar katonájával foglalkozó irodalmi művek egész kis könyvtárra valót tesznek ki. *Várkonyi Nándor A magyar katonaköltők* c. nagy irodalom- és kultúrtörténeti értékkel bíró tanulmányában csak a hivatásos katonaköltőkkel foglalkozik, s polgári kor költői közül Bárd Miklóst és

Gyóni Gézát emeli ki. Munkájának a magyar lelkiségre jellemző megállapítása: katonaköltészetünk mind élményszerűségben, mind az élet minden viszonylatába való behatolásában magasan felülmúlja más népek hasonló költészetét. Az ezeréves magyar történelem eseményei megmagyarázzák ezt az értéktöbbletet.

Figyelemreméltó az is, hogy a magyar költészet sok női jellemet fest, felmagasztosítja a szerető hitvest, az önfeláldozó anyát és a nőt általában mint a magasabb eszményiség képviselőjét látja. De még a nőben is szívesen dicsőíti a katonai erényeket. Az egrí asszonyok, Rozgonyi Cecília, Szilágyi Erzsébet, Toldi Anikó, Zrínyi Ilona, Széchy Mária mindnyájan megtalálják a maguk énekesét. S ez a szellem változatlanul él újabb irodalmunkban is. Szilágyi Erzsébetről megragadó képet rajzol Harsányi Zsolt *Mathias rex* c. regényében, továbbá Dénes Gizella *A boldogasszony hadnagyában*. Zrínyi Ilona szerepel *Herczeg Ferenc Pro libertate* c. regénye elején, s főhőse Szentmihályiné Szabó Mária regényének („Zrínyi Ilona” a címe). Széchy Máriával Gyöngyösin kívül Kisfaludy Károly, Petőfi, Arany, Tompa, Szász Károly, Jókai, Mikszáth műve foglalkozik, legújabban pedig Kállay Miklós dolgozta fel életének regényét *A murányi amazon* címmel.

A katonás nevelés egyik fontos kérdése a mai pedagógiának. Szinte alig van olyan folyóiratunk, mely időnkint behatóan ne foglalkoznék ezzel a problémával.¹² *Makkai Sándor Tudománnyal és fegyverrel* c. nemzetnevelési tervében az I. fejezet címe: „A nemzetnevelés életkerete: a katonai nevelés.” Itt hangoztatja a következő gondolatokat. A magyar természet nem polgári, hanem katonai természet. A nyugati polgáris életformák között meglehetősen idegenül mozog ma is, a szociális megoldások iránt alapszámban véve közönyös. Ahhoz, hogy polgári szervezettségben éljen, túlságosan egyénies, függetlenségre vágyó, maga ura. A mindennapi élet kérdéseiben igen nehezen engedi vezetetni magát. Természetére, jellemére nézve ezekből a körülményekből sokan és sokszor kedvezőtlen következtetéseket vontak le, antiszociálisnak, lustának, szalmalángolásúnak, meggyőzhetetlennek, lelkileg érzéketlennek bélyegezték. Pedig mindezek mögött a látszatok mögött az a tény áll, hogy a magyar csak a természetének megfelelő létformában ébred önmagára s lesz igazán önmagává. Ez pedig a katonai létforma. Nincs a magyarnál engedelmesebb, fegyelmezettebb, összefogóbb, önfeláldozóbb, keményebb nemzet, amikor katonai szolgálatban, harcban van. Felsőbbséget, parancsot, létérdeket csak ebben a szervezetben ismer, de ebben aztán tökéletesen alárendeli magát a vezérlő akaratnak. Mivel ez a lelkület a történelem olyan régi és hosszú századain át vált a vérévé, mikor a nemzeti öntudat mai értelme még ismeretlen volt, s mikor a katonai beidegzettség fontosabb volt a célnél, amire felhasználták, megérthető, hogy a ma-

¹² Kornis Gyula: *A katonai nevelés*. Magyar Paedagógia, 1937. 5—6. sz.

gyar katona minden vezérlet alatt, amit egyszer elismert, vagy amit rákényszerítettek, egyformán engedelmes és kitűnő szerszámnak bizonyult. A hadi szervezet, a hadsereg és annak kemény rendje önmagában volt az az életforma, amiben természete és szelleme otthon érezte magát és teljességében kibontakozott. Ezért nyilvánvaló, hogy a magyar nemzetnevelésnek a polgári életforma helyébe a katonai életformát kell építenie, s minél jobban meg tudja közelíteni a politikai, szociális, gazdasági, kulturális problémák megoldásában a katonai életforma megnyilatkozási módjait, annál bizonyosabb, hogy egységes, fegyelmezett, önmagukat készséges odaadással felajánló egyénekből álló nemzeti társadalmat tud létrehozni.

A magyarral, mint katonával, a nemzeti közösség minden fontos követelményét meg lehet értetni, el lehet sajátíttatni és meg lehet valósíttatni, amit, mint polgárral, igen nehezen, vagy sehogyse sikerül az élete ügyévé fogadtatni. Makkai hangsúlyozza, hogy az „alkotmányosságnak” és a „diktatúrának” politikai értelmű ellentétbeállításait a nemzetnevelési fejtegetésekből ki kell kapcsolnunk. Rámutat arra, hogy az az életforma, melyet ő katonáinak nevez, nem diktatórikus, és épen ebben van az ősi magyar sajátossága. A magyar katonai nemzetközösség az egyéneknek arra a természetes, öröklött, vérbeli öntudatára és odaadására épül, hogy katona, az egyén nem önmagáért szolgál és harcol, hanem a hazáért, a szeretteiért, a nemzetért. Ebben a nem diktált, kényszerített, hanem magától értetődő, természetes meggyőződésben engedelmes és fegyelmezett a magyar katonaember, mert tudja, hogy a harcot csak akkor lehet megnyerni, ha félretesz minden egyéni érdeket és érzékenységet, s teljes lényével engedelmeskedik a létparancsnak. Amíg a harc, a szolgálat tart, addig ezt nem kell neki magyarázni, erre nem kell rábeszélni, kényszeríteni, mert ez az ő becsületügye. Minden azon fordul meg tehát, hogy a nemzet létkérdéseit, életügyét, értékeit, sorsát sikerül-e ilyen katonai becsületüggé tenni a magyar lelkek összességében? Ez teszi döntő tényezővé a nemzetnevelést, mert a nemzetnevelés ennek a megteremtését munkálja. A könyv második részében a nemzeti műveltséggel foglalkozik Makkai, a harmadik részében a nemzetnevelés és keresztyénység kérdéseivel.

Ez a nagy körültekintéssel készült, s a magyar lélek sajátosságait szem előtt tartó nemzetnevelési tervezet pedagógiai körökben élénk visszhangot keltett. A mi szempontunkból azért fontos, mert megerősít bennünket ama meggyőződésünkben, hogy a katonás nemzetnevelés tényezőire feltétlenül figyelemmel kell lennünk. Az irodalom tanítása körében a már említettekén kívül rá kell mutatnunk napjaink állandóan erősödő *Zrínyi-kultuszára*. A világháborút követő tragikus évtizedek magyarsága mindig több és több megértéssel és lelkesedéssel fordul a „nagy magyar katona”, Zrínyi Miklós tanításaihoz. Szabad fegyverkezésünk korlátozása idején velökbe hascogató módon éreztük, hogy mit is jelenthetett az, amikor Zrínyi a XVII. század közepén, szívhez szóló szavakkal akarta meggyőzni nemzetét arról, hogy az ország végpusztulás előtt áll, ha nem képes

megújhodni, illetőleg nemzeti hadseregének felállításával életét megmaradását biztosítani. Szinte halljuk érces hangját, amint török felé azt kiáltja: „Ne bánts a magyart”, honfitársai felé pedig: „Íme kiáltok, íme üvöltök, hallj meg engem élő magyar, ihon a veszedelem, ihon az emésztő tűz.” Minden írása hirdeti, hogy a magyarság meglakolt vétkeiért, s ha van ereje, s vannak értékei, új, boldogabb életet teremthet magának. A *török áfium ellen való orvosság* című hatalmas művének olvasása közben mindnyájan érezzük, hogy Zrínyi Miklós a Trianon utáni nemzedék határozott léptekkel követett eszményképe, sőt annál is több: a ma prófétája. Ennek tudata élt bennünk 1938 őszén, 1939 diadalmas márciusában, 1940 nyarán és 1941 kezdetén, nehéz feladatok, nagy események küszöbén. Hívjuk fel a figyelmet irodalomtörténészeinknek arra a megállapítására, hogy Zrínyi művei mindig olyankor látnak újból és újból napvilágot, amikor a magyarságnak nagy szüksége van rájuk. Szinte úgy érezzük, hogy nem is vak véletlenek sorozatáról van szó. Rákóczi szabadságharca, II. József németesítő törekvései, Széchenyi fellépését megelőző nehéz évek, a szabadságharc előestéje, a Bach-korszak legsötétebb évei, majd a Trianon utáni két évtized jelenti Zrínyi Miklós kultuszának fontos időpontjait, melyekről az első pillanatban megállapíthatjuk, hogy a nemzeti létünkért folytatott nehéz küzdelmek hősiességének jezeit.

A Vitézi Rend Zrínyi Csoportja szerkesztésében megjelenő „Zrínyi könyvtár” 1. számú füzetének címe *A magyar katonaeszmény Zrínyi Miklós gondolatvilágában*, írói: dr. vitéz Homai Gyula és Sós József. A Vitézi Rend Zrínyi Csoportjának célja a magyar katonaeszmény szolgálata, s ennek keretében gyűjteményes munkák kiadása abból a célból, hogy jó és olcsó, de a katonaeszmény szempontjából is megfelelő és kívánatos olvasmányok kerüljenek az ifjúság és a nép kezébe, akár tanító, akár szórakoztató szellemi táplálék gyanánt.

A Zrínyi-kultuszt a magyar szépirodalom síkján is eredményesen szolgálhatjuk. Jósika *Zrínyi, a költő* c. regényét nem számíthatjuk az élő irodalom termékei közé, annál jobb szolgálatot tehet *Laczkó Géza Német maszlag, török áfium* c. regénye, melynek párbeszédei XVII. századi nyelven vannak megírva, s több részletét is érdemes az órán felolvasnunk. *Sik Sándor Zrínyi* c. magyar tragédiája megragadó képet rajzol a költő-hadvezérről, *Harsányi Zsolt* regényes életrajzának, a *Szólalj, szólalj Virrasztó*-nak egyes fejezetei már bele is kerültek tankönyveinkbe. Versköltőink közül Kőlcsey két remek költeménye, a „Zrínyi dala” és a „Zrínyi második éneke”, Vörösmarty két költeménye, s újabb költőink néhány verse idézi Zrínyi emlékét. Ezek közül Babits Mihály „Zrínyi Velencében”, Juhász Gyula „Zrínyi, a költő” és „Csáktornya”, továbbá Erdélyi József „Zrínyi apródja” és „Zrínyi halála” c. költeményeivel érdemes foglalkoznunk.

Zrínyi Miklós prózai munkáinak gyűjteménye 1939 végén jelent meg a Magyar Szemle Társaság gondozásában, *Markó Árpád*

tanulmányaival, magyarázataival és jegyzeteivel. A *Mátyás király életéről való elmékedések* c. munka különösen érdekes számunkra. Megismerjük belőle, hogyan gondolkodott a nagy magyar katona a nagy magyar királyról, hogyan mutatta be Mátyás politikai tanultságát, okosságát és ügyességét, hadvezéri nagyságát és szüntelenül fáradozó tevékenységét, azt a királyt, aki nemzetét szívből szerette és gyarapodásában gyönyörködött. A német császár (Friedrich) egyéniségével való összehasonlítás napnál világosabban mutatja meg Mátyás sajátosan magyar tulajdonságait, s meggyőző bennünket arról, hogy a Hunyadi-ház csillaga a magyar jellem eszményi megtestesítője volt. „Az egész világot betöltötte a magyar név jóhírével, s aki így végzi életét, annak neve fennmarad, míg a folyók kiapadnak s a dal elenyészik.”

A Zrínyi-kultuszt a Magyar Szemle Társaság a folyóiratában megjelentetett tanulmányokkal is szolgálja.¹³ A MEFHOSz könyvkiadó „Magyarok könyvtára” c. sorozatában Szabó Zoltán írt értékes, tömör tanulmányt Zrínyiről. A legutóbbi idők terméke Sik Sándor Zrínyiről szóló hatalmas könyve, mely a modern irodalomtudomány és esztétika eszközeivel világítja meg az ember, a költő, a hadvezér és a politikus Zrínyi arcát.

A magyar lelkiség ma még ismeretlen vagy kevésbé ismert vonásait tanulságosan kutathatjuk a katonás szellemű irodalomtanítás keretében. *Ambrózy György A magyar csatakép* c. munkájának eredményeire gondolok itt. Az író bemutatja, hogy mennyivel többet jelent nekünk a csatakép, mint bármely más nemzetnek. Könyvében valóban magyar sors van megrajzolva. Megtudjuk, hogy stílusokon, divatokon túl mi adja a kép magyar jellegét, mi teszi a magyar kultúra szerves részévé. Ilyen irányú kutatások az irodalom területén is gyümölcsözőek lehetnek. Így pl. népballadáink az ellenséggel küzdő hős vitézségét legtöbbször így jellemzik: „Elmentében gyalogösvényt vága, Visszamentében szekérutat csapa”. (T. i. az ellenség soraiban.) Meséinkben is olvassuk, hogy a hős „ünnepi szekérnek való útát” vágott az ellenség tömegében. Ez a pompás kép csakis olyan népnek az agyában születhetett meg, amely állandóan túlerő ellen küzdött, annyira, hogy az egyedül harcoló vitéz ellenfelei egész csapatát volt kénytelen megrohmozni. Történelmünkben sok ilyen példát idézhetnénk, de népballadáinknak ebben a gyakran visszatérő két sorában is ez a magyar sors tükröződik. Ahol ember küzd ember ellen, a túlerővel rendelkező ellenség ismeretlen, a vitézség dícséretének költői képei is ennek a helyzetnek megfelelőek.

Ennek a vezérfonalnak a megtartásával látszólag szokatlan területen is meg kell keresnünk a katonás szellem megnyilatkozásait: íróink képzeletvilágában. Elgondolásunk az, hogy azokat az íróinkat kell igazán katonás szelleműeknek tartanunk, akiknek a művei

¹³ Hardy K.: *Zrínyi Miklós tanítása*; Kerecsényi D.: *Zrínyi Miklós pennája*. Magyar Szemle, 1939. aug.

mögött akkor is megérezzük a testestül-lelkestül katonát, amikor tárgyakat nem ebből a körből merítik, de képzeletviláguk, hasonlataik, költői képek elárulják őket. Tulajdonképen az egész magyar irodalmat érdemes lenne katoná-hasonlatok és képek szempontjából áttanulmányozni. A magyar ember született katoná, nézzünk tehát egyszer utána annak, hogy katonás szelleme miképen mutatkozik meg látásmódjában, milyen is a magyar katoná képzeletvilága? Petőfi katonavolta pl. nemcsak akkor nyilatkozik meg, amikor lelkesítő csatadait ír, hanem akkor is, amikor az *Úti rajzok*-ban azt mondja, hogy a Kárpátok szepesmegyei lejtőin alatt sűrű fenyvesek vonulnak, melyek fölfelé mindinkább ritkulnak, s a tetőt csak néhány éri el... mintha valami katonák volnának, akik várat ostromolnak. Ugyanebben a munkában olvassuk, hogy a tokaji hegy magas fejével, kék köpenyegben magában áll, mint hadsereg előtt a vezér. A Bolond Istók egyik kedves sora is érdekesen bizonyítja, hogy Petőfi valóban teljesített katonai szolgálatot. Azt írja ugyanis, hogy a rendbetett házban „Minden tiszta, fényes, mint a *Katonaruhán a gomb.*”. Aki ezt a hasonlatot leírta, maga is fényesítette valamikor a katonaruhán lévő gombot. Bárd Miklósnak, a hivatásos katonának egy költeményében viszont azt olvassuk, hogy a hideg őszi fagyok már portyázni kezdenek. Megannyi beszédes kis példái a katonás képzeletvilágnak; hasonlót még nagyon sokat idézhetnénk.

A katonás szellemű képzeletvilág kutatásában nagyon sok érdekes és jellemző példára bukkanunk. Tanulmányozzuk kissé a legújabb irodalom egyik kiváló művét, *Zsindely Ferenc Dunáról fúj a szél* c. nagy munkáját, mely 1938 őszén jelent meg. A könyv tulajdonképpen vadászelbeszéléseket, természeti megfigyeléseket tartalmaz, vadról, halról, fűről, fáról egyaránt szó esik, tehát nem háború és nem katonák szerepelnek benne. Az író azonban megjárta a világháborút, képzeletét katonás szellem hatja át, s a Duna áradásáról pl. így ír: Az öreg Duna nyugalmas ágyában nagyot gondol. Titkos parancsok mentek szerteszét és egyszerre csak mozgolódní kezdtek a temérdek vizek, amelyeken a Duna az úr. öltözködtek valamennyien egyforma hadiruhájukba, mint mozgósításkor a tartalékosok és a regruták. A folyam nem veszélyes rohamra, de szívós hadjáratra készül. A bevonuló vizek reggelre zsákmányt cipelnek diadalittasan, zilált boglyákat és szénarendeket. Győztek az első csetepatén. De még csak most kezdődik az igazi tánc! Friss csapatok jönnek és előre, rohamra! Hajrá! rombolni, gyerekeket halomra öldökölni, hajrá, hajrá, nincs irgalom! — Apadáskor pedig az erdő megszállott birodalmát kezdik titkon kiűritgetni a diadalmas vizek, mert már fűjják nekik a takarodót. — Rókahajtáskor a kutyák használhatóságáról ír Zsindely. A nádasban történő kutyamozgósítás alkalmával kitűnik, hogy nem minden kutya egyforma. Akként van ez éppen, mint a katonaságnál. Egyszer a huszár jobb, másszor a kerékpáros, ismét másszor a gyalog baka. Különbözőek tehát a fegyvernek és különböző a felszerelésük. — A fűtülő récék összetartanak, más csapatbeliekkel nem igen kevered-

nek. Pedig baka a huszárral, tüzér a dragonyossal együtt bandukol a tél kezdetén. Annyi sok a rendfokozat náluk, hogy akár belebolondulhat az ember. Olyioknak a dolmánya már szinte borpiros, még violaszínű. Ez a legeslegfőbb rang. Ellenben a sisakja szép rozsdasárga valamennyi tisztnek. A kárókatona körében futárok jönnek, mennek, repülnek a folyam felett. Egy-egy örjárat is felkerekedik, a másik bevonul. Szemlátomást törekszenek ők katonás viselkedésre és ami a vízi szolgálatot illeti, nincsen is az övékénél külön bégyelem. Maguk azonban a légi szolgálatot mintha többre tartanák a vizinél, s abban is a vadludak rendje a mustrájuk.

Ez a néhány példa talán eléggé beszédes bizonyítéka annak, hogy a magyar lelkiség kutatása terén még nagyon sok feladat vár ránk. A kutatómunkába növendékeinket is bele kell vonnunk. *Biczó Ferenc A magyar nyelv és irodalom korszerű tanítása* c. művének a magyar szókincs kialakításáról szóló részében azt írja, hogy a szókincs fejlődését olvasmányok alapján szépen tudta szemléltetni. Tanítványaival összegyűjtette pl. a hadi életre vonatkozó szókincsünket különféle korok költőinek megfelelő tárgyú költeményeiből, Balassa Bálinttól kezdve Gyóni Gézáig. Középkor: pattantyúk, szakálasok, nyilak, kézipuska, strumlottak, stb. Balassa: kópia, kápa, forgó, szablya, szerecsen ló, véres zászlók, trombita, fejeket szednek, jó vitéz legény. Kuruc-kor: pulhák, kalabér, lóding, pistoly, jó katona, szegény legény. *Petőfi*: dob, golyó, kard, ágyúfüst, ágyúdörej, nyakravaló. *Gyóni*: halálgép, ólomfecskék, gránát, robbanó golyó, ásó, drótvágó olló. A gyűjtés kétféle haszonnal járt: egyfelől tudatosította a tanulók korszemléletét, másrészt elmélyítette a költők ismeretét. A hadi életre vonatkozó hasonlatokkal, képekkel való foglalkozás pedig közelebb viszi őket a magyar lelkiség megismeréséhez...

6. A kard embere mellett háttérbe szorul a tollé — még a költészetben is. A magyar, sok keserű élettapasztalata is lehetett, elhitte a rosszakaratú külföldnek, hogy népe nem tudományra termett. Már Janus Pannonius úgy látja, hogy a költészetnek nem honja Pannónia. Virág Benedek inti a lantját: „Cifra bokkrétát ne remélj azonban: Nem magyar földön terem a borostyán.” Vörösmarty szerint tragikus a magyar költő sorsa: „És így koszorútlan az ifjú megyen, Nem tudva, hol napja, hol éje legyen, S míg honja bolyongani hagyja, kihál Bús éneke, tört szíve lángjaival.” — A szellem embere, így dalolják a költők mindnyájan minden korokon át Ady Endréig, magyar földön pusztulásra van ítélve: „Pocsolyás Értől elszakadt legény, / Sorvadva, várva itt tovább ne ülj. / Nem kellenek itt úri álmódók, / Menekülj, menekülj...” Történelmünk azonban megtanít rá, hogy a magyar hazát a vitéz, önfeláldozó magyar katona őrizte, védte meg ezer éven át, de megtanít arra is, hogy a magyar költő és tudós töltötte meg lélekkel.

A szellem terén sem vagyunk egy népnél sem alábbvalóak. Amde a legújabb korig még maguknak a költőknek sem jutott eszükbe, hogy a szellem emberét tegyék meg hősüknek, egy Janus Pan-

noniust, egy Szenczi Molnár Albertet, vagy Apáczai Csere Jánost. (Csak a legelsőt vette Kisfaludy Károly egy kis darabja tárgyául, de nem is hőseül.) Ők is — láttuk — ha nagy magyarokat, úgy katonákat énekeltek. Ez arra látszik utalni, hogy a magyar, évszázados önvédelmi harcában, mindig többre becsülte a katonai erényeket a szellemieknél. Széchenyinek kellett jönnie, hogy új életszemléletet adjon népének, amint már Arany megírta róla: „Bizton, ezer bajunk közt megtalálta / Azt, ami fő, s mindent befoglaló: / Elvész az én népem, elvész — kiálta — / Mivelhogy tudomány nélküli való.”

A magyar jelleg fejlődése nagy útat tett meg Balassa Bálinttól Babits Mihályig, a tettek emberétől, aki karddal kezében hal meg, a könyvek emberéig, aki sebzett ajakkal béke után kiált. Költészetünk, irodalmunk, tudományunk története mégis azt mutatja, hogy ha küzdelmes multunk néha-néha elnyomta is a szellemi élet utáni vágyat (ami aztán tespedő korokban veszélyessé válhatott), a magyar képes volt a katonai és szellemi erényeket harmóniában összeolvasztani. Nagy magyar volt Zrínyi Miklós, aki véres harcok között a világirodalom alkotásaiban keresett pihenést. És a legnagyobb magyar volt Széchenyi István, a vitéz huszárcapitány, a Tudományos Akadémia megalapítója. Széchenyi vitézi tetteit (különösen a lipcsei csata előkészítésében volt nagy része) nagyon szépen mutatja be *Surányi* Miklós háromkötetes Széchenyi-regéneve, az *Egyedül vagyunk*, továbbá *Hegeđüs* Lóránt *Széchenyi István regénye és éjtszakája* c. munkája, s megemlíti *Herczeg* Ferenc is a *Híd* c. tragédiájában.

Kiváló katonatudósaink felsorolását a világháborúig folytathatnók. Nyugaton a humanizmus egyoldalú fejlődési áramot indított meg és szembéállította egymással a „nyers” katonát és a „pallérozott” tudóst. A mi különös büszkeségünk, hogy nálunk ennek az ellentétnek a kiegyenlítése lehetségessé vált magas eszményi síkon. Erre mutat az is, hogy újabb íróink mindig többet és többet foglalkoznak a tudomány, a szellem embereivel. *Beöthy* Zsolt még azt mondja *Gárdonyi Egrí csillagok* c. regénye bírálatában, hogy a hősi, harcos eszményt szolgáló művek nagy többségben vannak irodalmunkban. Trianon óta azonban megtanultuk, hogy nemzeti létünkért több arcvonalon is kell küzdenünk, s a szellem emberének munkás, küzdelmes élete is méltó és érdekes irodalmi tárgy. A Nemzeti Színház 1940 karácsonyának hetében mutatta be *Kovách* Aladár *Téli zsoldár* c. drámai játékát, melynek hőse Apáczai Csere János, a XVII. századi Erdély tragikus sorsú nagy magyar nevelője, a jobbagység felszabadításának, a népi és nemzeti művelődésnek s az akadémiai gondolatnak úttörő apostola. A darabnak annál a jeleneténél, melyben Apáczai I. Rákóczi Györgynek az akkori iskolázás és nevelés alapvető hibáiról beszél, estéről-estére felcsattan a taps. A tudós mondanivalójának többször is visszatérő szövege: retorikat nevelünk. A mi oskolánk a latinnak csak a héjját adja sokszor s azzal már verjük a harangot: retorikat nevelünk,

zengő cimbalmokat, üres fecsegőket... Nem adunk tudást, bölcseséget, réghallott szavak ünneplő köntösét adjuk... Minden építőmesterünk idegen. Nem idegen-e az ékszerészünk? Posztógyárosunk? Kőfaragónk? Az órás és annyi más mester? Hisz még a szerzőszámainkat se tudjuk a magunk szavával megmondani! Nem vezetőt, nem etikát és tudást ad ez az iskola, hanem rhétorságot... Akadémiát akarok, Univerzitást, hogy végre doktorok is lehessünk itthon, ne csak mészárosok, bognárok, vargák. Építeni szeretnék, de építeni alulról kell..." A drámának ez a megragadó részlete Apáczai *Kolozsvári tanári székfoglaló beszéd*-én alapszik, melynek legjellemzőbb részei, örömmel állapítjuk meg, Bartha-Takács *Magyar irodalmi olvasókönyv*-ében (III. o.) is megvannak *Nálunk nincsenek tudományok* címmel (48—49. l.). *Padányi-Frank* Antal „Apáczai ma is korszerű” c. tanulmányában keresi ki a nagy pedagógus munkásságából azokat a mozzanatokat, melyek a mai nemzedék erejének növelésére különösebben felhasználhatók.

Tótfalusi Kis Miklósnak, a legnagyobb magyar nyomdásznak sok meghurcolással és szenvedéssel teli életét *Pakots* József öntötte művészi formába *Magyar máglya* c. regényében. Ez az „erdélyi szegény legény” könyvekkel akarta hazáját „bővíteni”, de súlyos kálváriajárás lett a sorsa, melyből napjainkban úgy látszik mégis tanulni akarunk. Mostanában került kiadásra *Mentség* című munkája, melynek a mai helyzettel való hasonlóságát érdekesen vizsgálja meg *Kodály* Zoltán. (Magyar Szemle, 1940. novemberi sz.) — A magyar szellem legtöbb munkásának életét ma már, hála Istennek, az írói képzelet is felkutatta. *Bognár Gyula.*

Az iskolai történelmi gyűjtemény.

— Első közlemény. —

I. A népiskolák és tanítóképző-intézetek tantervi utasításai a történelem tanításával kapcsolatban rámutatnak az iskolai régiséggyűjtemény jelentőségére és ennek létesítését feladatul tűzik ki tanító és tanár elé egyaránt. A népisk. Tanterv és Utasítások szerint a történelmi emlékek, maradványok gyűjtésével elsősorban ezek megbecsülésére nevelünk, de „az értékesebb dolgok megőrzésével megalapozhatjuk az iskolai történelmi gyűjteményt és évről-évre gyarapíthatjuk”. A tanítóképző-intézetek Tanterve és Utasítása még határozottabban megkívánja, hogy a tanár „igyekezzék a növendékek gyűjtőmunkájának bevonásával *iskolai, történelmi múzeumot* létesíteni”.

Az iskolai történelmi gyűjtemény gondolatában tehát a népiskola és a tanítóképző között megvan a szükséges összhang, s amely intézetben a történelemtanár a növendékek bevonásával megalapozta már az iskolai múzeumot, a leendő tanítók megfelelő

útmutatást is kaphattak arra nézve, hogy iskolájukban ugyanezt a feladatot mikép valósítsák meg.

Iskoláink közül még a polgári iskolák tantervi utasítása írja elő a történelemtanítás módszerénél, a szemléltetés szolgálatában iskolai történelmi múzeum létesítését, úgy, hogy azt a tanár lehetőleg a növendékek közreműködésével állítsa össze.

Történelmi gyűjtemények, múzeumok látogatását igen fontosnak tartják más iskolafajok tantervi utasításai is a történelem tanítása kapcsán, de iskolai gyűjtemény létesítését pl. már sem a gimnázium, sem a líceum legújabbán kiadott tantervi utasítása nem kívánja. A líceum tantervi utasítása is hasznosnak mondja azonban, ha tanítványainkat buzdítjuk „pénzek és egyéb emlékek vagy maradványok gyűjtésére. Ez egyrészt növeli a tanulók történelmi érdekét, másrészt komoly tartalmat ad a gyűjtőszemvedélynek.”

Csak sajnálnunk lehet, hogy a gimnázium és a líceum az iskolai régiséggyűjtemény létesítését és fejlesztését kihagyta célkitűzései közül. Az ilyen gyűjteménynek az oktató- és nevelőmunkában való értékesítése mellett a gimnáziumoknál a mult tudományos szempontból is nagyfontosságú eredményeire hivatkozhatunk. Nem egy középiskolai, gimnáziumi gyűjtemény lett pl. alapja vidéki városaink múzeumainak s nem egy lelkes középiskolai tanár ért el figyelemreméltó eredményeket a régiségtudomány terén és szerzett annak lelkes híveket, értékes munkatársakat. Pl. a kiskunfélegyházi városi múzeum két volt gimnáziumi tanárnak adományából és évtizedes gyűjtőmunkájával létesült s viseli is egyik megalapítójának, Szalay Gyula volt gimnáziumi tanárnak nevét. Ugyanő tanára, lelkesítője volt a régiségtudomány és néprajz olyan kiváló művelőinek, mint Móra Ferencnek, a szegedi múzeum volt igazgatójának, Madarassy Lászlónak, a néprajzi múzeum volt igazgatójának s Szabó Kálmánnak, a kecskeméti múzeum igazgatójának. Ugyanígy a szentesi múzeum értékes anyagában számos olyan tárgy van, mely ide a gimnázium egykori gyűjteményéből került. E példák élénken rávilágítanak arra a fontosságra, melyet a középiskola a múzeum-ügy szolgálatában a multban kifejtett és ma is betölteni hivatott. A polgári iskolák viszont főképp a nagyobb községekben fejleszthetik az iskolai gyűjteményt községi múzeummá. A polgári iskola épületében s egy polgári iskolai tanár vezetése mellett működő, szép nyilvános múzeuma van pl. Gyula városának.

A történelemtanítás módszertani elvei, mint azt az alábbiakban kifejtjük, igen kívánatosá teszik mindenfajta iskolában történelmi gyűjtemény létesítését, a tanítói feladatokra való előkészítés szempontjából azonban különös jelentősége van ennek a líceumokban és a leendő tanítóképző akadémiákon. Amikor az utóbbi időben örvedetesen láthatjuk, hogy a községi múzeum, népművelési szemléltető gyűjtemény gondolatát egyre jobban felkarolják, s ezen a téren a tanítótól várnak legtöbbet, szükséges, hogy a múzeumügy támogatására már a líceumban és a tanítóképző-akadémián előkészítsük a leendő tanítókat.

II. Mielőtt az iskolai történelmi gyűjtemény létesítésére s annak az oktató-nevelő munkában való hasznosítására részletesebben rátérnénk, foglalkozni kívánunk még röviden azzal, hogy az iskolai régiséggyűjtemény, jellegét és célját tekintve, milyen helyet foglal el gyűjteményeink sorában.

A múzeumokról szóló 1929. évi XI. tc. s az e törvénnyel kapcsolatban kiadott 9.300/1935. III. sz. vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet a nyilvános jellegű gyűjtemények közt pontos megkülönböztetéseket tesz. A főképp tudományos rendeltetésű állami, törvényhatósági és községi *közgyűjtemények* mellett a törvény szól a kizáróan oktatás célját szolgáló *egyetemi szakgyűjteményekről* s megkülönbözteti a „kizárólag a népművelés célját szolgáló *szemléltető gyűjteményeket*“. A törvény végrehajtására kiadott fenti számú miniszteri rendelet viszont már a közokt. miniszter hatósága alatt álló iskolai gyűjteményt is felsorolja a nyilvános jellegű gyűjtemények között. Kiterjed a törvény arra is, hogy a „múzeum“ elnevezést csak a közgyűjtemények használhatják; továbbá azok a gyűjtemények, melyeket a vallás- és közoktatásügyi miniszter a „múzeum“ vagy „közkönyvtár“ név használatára feljogosított. Ezek szerint tehát az iskolai történelmi gyűjteményt sem illeti meg a „múzeum“ elnevezés.

Az iskolai régiséggyűjtemény tehát nem csupán egyes tantervi utasításokból nyeri létjogosultságát, hanem a múzeumi törvénnyel kapcsolatban kiadott miniszteri rendeletről is. Jellegét és célját tekintve már most az iskolai történelmi gyűjteményt úgy határozhatjuk meg, hogy az a közokt. miniszter hatósága alatt álló, oktatás célját szolgáló szemléltető gyűjtemény.

III. Azt a tanárt és tanítót, aki iskolájában történelmi gyűjteményt létesít, e munkájában három fő megfontolás és cél vezetheti. Az első ezek közt a didaktikus cél, vagyis az, hogy a gyűjtött régiségeket az iskolai oktató- és nevelőmunkában értékesítsük. A másik fontos cél, hogy a mult maradványait iskolánkban összegyűjtve, az elkallódástól megóvjuk. Ezáltal, s ha a fontosabb leletekre az illetékes múzeumi körök, szakemberek figyelmét felhívjuk, a tudománynak is hasznos szolgálatot tehetünk. Végül azokban a községekben, amelyekben nincs helyi régiséggyűjtemény, megvethetjük a *községi múzeum* alapjait.

A két első cél irányított, midőn iskolámban, a kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-intézetben történelmi gyűjtemény létesítésén munkálkodtam. A harmadik célt annyiban tartottam szem előtt, hogy ez a feladat a leendő tanítókra vár. Szükséges tehát, hogy a tanítónövendékeket a gyűjtőmunkára buzdítsuk, a régiségek megbecsülésére neveljük, a múzeumügy ismeretére s ennek támogatására vonatkozó útmutatásokkal ellássuk, hogy a látottak és tanul-tak alapján, mint tanítók az iskolai és községi történelmi gyűjtemény gondolatának munkatársai legyenek.

Talán tanulságos lesz ezután annak ismertetése, hogy intézetünkben a céljának már most is megfelelő történelmi gyűjtemény

miképp jött létre, a gyűjtőmunkában hogyan járunk el s több évi törekvésünk milyen eredményre vezetett.

Iskolánkban pénzek, érmek, régi tárgyak gyűjtése már huzamosabb idő óta folyt. Megkezdte ezt a munkát intézetünk előző történelemtanára, úgyhogy midőn a történelmi könyvtárat és szertárat őrzésre megkaptam, elég nagy számban vettem át még osztályozatlan és meghatározatlan, leltárba nem foglalt régebbi és újkori pénzeket, néhány régi eszközt és fegyvert. Az első feladat ennek az iskolai szempontból már jelentős anyagnak meghatározása és elrendezése volt, hogy azután a gyűjteményt további tervszerű munkával gyarapítsuk.

A gyűjtés a tanár és a növendékek közös munkája. A tanár buzdítására a tanulók szívesen hozzák el az iskolai gyűjtemény számára saját régi pénzeiket, tárgyaikat, vagy elkérik ezeket rokonaiktól, ismerőseiktől. Sokan talán azért teszik ezt, hogy a tanár figyelmét magukra irányítsák, jóindulatát megnyerjék. Még ez sem baj, mert ennek a diákos felfogásnak helytelenségéről könnyen meggyőzhetjük tanítványainkat s megnyerhetjük őket az iskolai gyűjtemény komoly támogatására. Viszont azok a növendékek, akik a gyűjtőmunkából érdemesen kivesszük részüket, közben történelmi érdeklődésükről, tárgyszeretetükről tesznek tanúságot s adományukkal az intézet gyűjteményét gyarapítják, méltán részesülhetnek a történelem tanárának elismerésében.

Mindenekelőtt megértetjük tanítványainkkal, hogy náluk és otthoni környezetükben a régi tárgyak előbb-utóbb elvesznek, tönkre mennek, az iskolai gyűjtemény azonban megőrzi ezeket. Amit a történelmi gyűjtemény számára elhoznak, az az iskoláé lesz s a későbbi évek, évtizedek tanulói is érdeklődéssel szemlélik majd a megőrzött régi tárgyakat, belőlük tanulnak. Minden, a történelmi gyűjteményben elhelyezett tárgyról feljegyezzük az adományozó növendék nevét, az értékesebb tárgyokról, leletekről azt, hogy hol, milyen körülmények közt és mikor találták. Ez alapkövetelménye gyűjteményünk tudományos, de didaktikai értékének s használhatóságának is, másrészt alkalmas arra, hogy a növendékekben bizonyos becsvágyat keltsen. Látják a régiségek értékelését, megbecsülését s így az iskolai gyűjtemény létesítése, a növendékek közreműködésével való fejlesztése már magában nevelőleg hat tanítványainkra, lelkükben a történelmi érzéket fejlesztik. Időnként a tanulóknak alkalmuk nyílik arra, hogy a gyűjteményt a maga egészében megtekintsék, máskor tanítás közben, szemléltetés alkalmával egyes darabokat látnak. Ilyenkor azt is megmondjuk, vagy már a tárgyhoz készített magyarázó szövegből elolvashatják, hogy a régiség honnan származik, ki adományozta. Mindezek a növendékeket meggyőzik arról, hogy az iskolai régiséggyűjtemény mind a régiségek megőrzése, mind azoknak a történelmi tanulmányok közben való értékesítése szempontjából milyen hasznos. Így nyerhetünk meg tanítványaink közül sokakat az úgy lelkes támogatásának.

A növendékek összehordanak értékesebb és kevésbé értékes,

néha haszontalan tárgyakat is; leggyakrabban pénzeket. Még ha az elhozott tárgy vagy pénz egyáltalában nem ritkaság s már több példányban is megvan gyűjteményünkben, nem utasítjuk egyszerűen vissza. A növendékre ugyanis elkedvetlenítőleg hatna, ha látná, hogy az egyik tanuló adományát elfogadjuk a gyűjtemény számára, az övét pedig nem. Megmondjuk azonban mindig, hogy a hozott tárgynak, mint régiségnek mi az értéke, s csak a jelentősebbeket tüntetjük ki mintegy azáltal, hogy az adományozó nevét, a tárgy eredetét, lelőhelyét feljegyezzük.

Intézetünk növendékeinek kisebb része távolabbi vidékekről származik, s természetesen tőlük is szívesen vesszük a történeti régiségeket. Az iskolai gyűjtemény szempontjából is becsesebbek azonban azok a tárgyak, melyek az intézet székhelyén vagy környékén őrződtek meg, kerültek napvilágra. Ezek az iskola székhelyének, vidékének multjára vonatkozó tanulmányozást, ismeretszerzést teszik lehetővé. Hogy ilyen irányban fejlesszük gyűjteményünket, nem elégedhetünk meg csupán azzal az anyaggal, melyet a tanulók jószántukból, ötletszerűen összehordanak, hanem a gyűjtőmunkában tervszerű irányítás szükséges. Így egyes, az intézet székhelyén vagy a környékbeli községekben lakó tanulók figyelmét külön is felhívjuk arra, hogy lakóhelyükön milyen leletek szoktak előfordulni, milyen néprajzi vagy népművészeti tárgyakat gyűjthetnek. Utasítást adunk nekik arra is, hogy ezek felől kiktől érdeklődjenek, régi tárgyakat hogyan, kiktől szerezhetnek. Pl. intézetünk környékéről tudjuk a hazai neolith és bronzkori műveltség egyik leggazdagabb lelőhelye; egyes Duna-melléki községekben (Dunapentele, Szalkszentmárton) római pénzek kerülnek gyakran napvilágra; Alpáron gyerekek játszadoznak régi sírokból előkerült gyöngyökkel; az alföldi homokban a földművesember gyakran a népvándorlás vagy honfoglalás korából származó sírt dűl fel ásójával, ekéjével; Pálmonostoron nagy számban találtak a török időből származó pénzeket stb. Mindezekre felhívjuk a tanulók figyelmét, hogy községükben érdeklődjenek a leletek iránt. Más tanulókat arra buzdítunk, hogy falujukban padlások, kamrák lim-lomjai közt keressenek már nem használt, régi gazdasági és háztartási eszközöket, tárgyakat. Iparoscsaládoktól a céhéletre vonatkozó leveleket, tárgyakat kaphatunk. Ha növendékeink utasításaink szerint kutatnak, gyűjtenek, az iskolai gyűjteményben egyre inkább gyarapodnak majd a történelmi értékű tárgyak. Arra azonban felhívjuk a figyelmüket, hogy ázni, lelőhelyeket, sírokat feltárni csak azoknak a tudományos képzettségű embereknek szabad, akik erre az illetékes múzeumi vezető tényezőktől engedélyt kaptak. A diák tehát csak gyűjthet, hogy az elkallódástól így megmentett tárgyak az iskola gyűjteményébe, az értékesebbek esetleg valamely közgyűjteménybe kerüljenek. Érdeklődésének meglehet azután az az eredménye is, hogy lelőhelyekről tudomást szerezve, a közigazgatás szervei s ezen keresztül tudományos múzeumi körök is értesülnek arról, hol érdemes ásatást végezni.

A tervszerű gyűjtés célját szolgálják a *történelmi kirándulások* is. Egy-egy osztállyal vagy önként jelentkezők csoportjával felkereshetjük intézetünk környékének történelmi nevezetességű helyeit s ilyenkor rendszerint találunk vagy kapunk gyűjteményünkben elhelyezhető régi tárgyakat. Kiskunfélegyháza területén ilyen lelőhely pl. a téglagyári agyagbánya. Itt mintegy öt méter mélységből őskori erdővegetáció maradványai kerülnek elő. A városi múzeum gazdag ezekben a földünk őstörténetére vonatkozó maradványokban s jutott belőle intézeti gyűjteményünknek is. A határban lévő kirándulóhelyeink a török időben elpusztult félegyházi és a ferencszállási két templom kötörmelékekkel, csontmaradványokkal teleszórt környéke. Régi, XVIII. századi térképek nyomán felkutattuk pl. az elpusztult pákai templom helyét. Ezeket a kirándulásokon különböző alakú és fajtájú cserép, téglá, kötörmelékeket, emberi csontokat szedtünk össze s szemléltető táblára felerősítve, elhelyeztük gyűjteményünkben. Mindez látszólag nem képvisel nagyobb múzeális értéket, de az Alföldön, ahol oly ritkák a történelmi emlékek, maradványok, a pusztulásnak e néma tanúi is megbecsülést érdemelnek. A Tisza mellett, Csongrád határában az ellési dombot s Pusztaszert kerestük még fel történelmi kirándulás során. Mindkét helyen Árpád-kori monostorok romjaival találkozunk s környékükön a szántóföldeket nagy körzetben borítják cserép, edény, téglá és kötörmelékek. Köztük mintázott, faragott kövek is találhatóak. Ezeket a kirándulásokat is az összeszedett és intézetünk történelmi gyűjteményében szemléltetésre kifüggesztett leletek teszik emlékezetessé a kirándulás más élményei és tapasztalatai mellett. A legmélyebb benyomásokkal és leggazdagabb anyaggal azonban tószegi kirándulásunkról tértünk vissza. Az itteni őstelep partjait állandóan mossa a Tisza áradása és ásatás nélkül is bőven lehet találni a nykiterjedésű domb aljánál őskori edénydarabokat, csontokat. Magán a dombon emberi település, házak, kertek vannak s a kirándulók ezek lakóitól is szerezhetnek régiségeket. A legbecsebb darabokat azonban a község egyik tanítójától kaptuk, ki maga is gyűjtő ember. Fia abban az időben intézetünk növendéke volt s már előbb is hozott iskolai gyűjteményünk számára szép leleteket.

A növendékek adományából, a növendékek bevonásával végzett tervszerű gyűjtőmunkával és kirándulásokon összegyűjtött anyagból létesült tehát intézetünk történelmi gyűjteménye. (1. kép.)

Dr. Mezösi Károly.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Kötetlen rajzfeladat.

Minden művész, — festő, szobrász vagy zenész, gátlásokkal küzd. A festő küzd az anyaggal, a festékekkel, a vászonnal vagy a falemezzel. A szobrász a bronzsal, a márvánnyal, a kövel; a zenész a zongorával, a hegedűvel. Ha legyőzi ezt az akadályt, akkor jön

egy újabb, a művészet magasabb fokán felmerülő gátlássorozat. Festőnél pl. az előre bejelentett remekmű sohasem lesz az, mert a gátlás már a megindulásnál jelentkezik az attól való félelem formájában, hogy talán mégsem lesz remekmű a festmény. A művész nem dolgozhat teljes kötetlenséggel, mivel a kétely mint akadály áll az útjában. Remekművet csak teljes kötetlenséggel, az anyag fölötti uralommal és megtántoríthatatlan hittel lehet alkotni. Gyakran gátlás a fehér vászon is. Művészeink közül sokan csak sötétre alapozott vászonra tudnak festeni.

Minél nagyobb művész valaki, annál kevesebb a gátlása, illetőleg az ideálisan nagy művésznak már nincsenek is gátlásai. Természetesen, gátlás alatt értem azt is, ha valaki, festő létére, nem képes megszabadulni az irodalmi hatástól és képei túlságosan irodalmi ízűek. Ezeket boncolgatva tehát a gátlások egész sorozatát említhetném meg, de nem az a célom, hogy a művész gátlásairól beszéljek. Kartársaim ezzel úgyis tisztában vannak.

Tudja minden rajztanár, hogy mindig az a festménye sikerült a legjobban, amelyből sohasem akart képet csinálni, tehát egészen bátran, minden gátlást kiküszöbölve, kent fel a vászonra. Tudjuk azt is, hogy az a portré, amelyet úgy festünk, hogy vigyáznunk kell modellünk beteges érzékenységére, sohasem lesz a legjobb a képeink között. Ha a művésznak ilyen gátlásai vannak, milyen lehet egy kisgyermeké?

A gátlások egész sorozatával küzd a kis gyermek is. A rajztanár feladata, hogy ezeket a gátlásokat, akadályokat, melyek a rajzolás megnehezítik, a gyermek útjából eltávolítsa. Gondoljunk egy vidéki kis gyermekre. Micsoda gátlásai lehetnek annak! Ki talán életében először lát rajztablát, félelmetes fejesvonalzót, körzöt stb. Talán még az S betű helyes leírása is probléma a számára. Megismerkedik, illetőleg szembekerül a rajzlap fehérségével, küzd a ceruza tartásával és birkózik a vonalvezetési gyakorlatokkal. Ez a legelső rajzfeladat-típus, amely a merev kar- és csuklótartás kiküszöbölését, a gátlások legegyszerűbb formájának kiküszöbölését teszi céllá. Nagy probléma a gimnázium első osztályában a keret megrajzolása, hiszen ez a feladat hasonló ahhoz, amikor a gyermeknek hátratett kézzel kell ülnie és csendben maradnia. A keret megrajzolása által el is érjük ugyanezt az eredményt a gyermek rendszeretében és fegyelmeztségében. Viszont a keretezés sok esetben mint gátlás is szerepelhet. Gondolok most arra az esetre, amikor a növendék szűknek érzi a keret által bezárt területet és összeszorítja a rajzát.

A foltfestés által iparkodunk az ecsetkezelésnél felmerülő akadályokat kiküszöbölni, valamint a gyermek foltban való látását fejleszteni. Csupa gátlás-leküzdés, csupa harc, harcol a növendék és küzd a tanár is.

A munkánk annál eredményesebb, minél jobban fel tudjuk szabadítani növendékeinket a gátlások alól. Gátlás a keményen rajzolt vonal, amely a maga merevségével úgyszólván szuggéralja a növen-

déket és az nem képes attól helyesebb irányban eltérni, ezért szigorúan megköveteljük növendékeinktől a könnyed szabatos rajzolást.

Ragaszkodunk a jellemző alaknak a megrajzolásához, illetőleg a fölvázolásához, természetesen itt tekintettel kell lennünk a növendékek konstruktív típusára és nem szabad újabb gátlásokkal megnehezíteni fejlődésüket. A tervezéseknél bevezettük a vázlatok készítését, hogy ezáltal a mindjárt készre való rajzolás nehézségeit kiküszöböljük.

Elképzelés utáni rajznál a növendék minden beavatkozás nélkül rajzolhat, tehát nincs semmi külső káros ráhatás. Eddig még ez a legideálisabb feladatcsoport, mert hiszen ennél szerepel a legkevesebb gátlás. Megemlíthetném azután még a díszítő tervezéseknél, valamint a szerkesztőrajznál felmerült gátlásokat, akadályokat, a perspektivikus szemlélet utáni rajzolás nehézségeit.

Bármennyire is iparkodunk a növendékeink gátlásait eltávolítani, ez teljes mértékben sohasem sikerülhet, mert a végső esetben még mindig fennáll egy gátlás, ami a festőművésznél a portréfestéssel hozható kapcsolatba, vagyis a növendékeknek az osztályozástól, a tanár ellenőrző szemétől való félelem. Hiszen tudjuk azt magunk is, hogy a vizsgái rajz sohasem sikerül úgy, mintha nem vizsgán készítettük volna. Tartottunk az osztályozástól.

Feladatom most ennek a gátlástípusnak a teljes kiküszöbölése. Hogy érhetnénk ezt el a legkönnyebben? Mikor ez a gondolat először ötlött az eszembe, mindjárt hozzá is fogtam a kísérletezéshez. Éppen a gimnázium első osztályában tanítottam, nagyon elkeserített a növendékek bátortalansága. Az első órán befejeztük a már megkezdett rajzot. A következő órán új rajzlapot szögeztettem fel velük és azt mondtam: Most nem kell sem keretet rajzolni, sem a nevet aláírni, mindenki olyan bátran rajzoljon, amilyen bátran csak tud. Sőt még én sem nézem meg a rajzlapokat, tehát nem kell senkinek sem félni attól, hogy rosszul sikerül. Egy vonalvezetési gyakorlatot rajzoltunk, az eredmény meglepő volt. A tanulók valószággal megvadultak a nagy kötetlenségben és lendülettel dolgoztak. A rajz befejezése után megkértem egy növendéket, hogy válasszon ki három legjobb rajzot. Az eredmény az lett, hogy a három legheszebb rajz között az eddig egyik leggyengébbnek ismert tanulónak a rajza is szerepelt.

Az eredménynek megörülve arra gondoltam, hogy minden évben fel lehetne adni egy-két ilyen teljesen kötetlen feladatot, amelynek ugyan lehet, hogy pillanatnyilag nem is lesz eredménye, de az biztos, hogy a növendék későbbi fejlődésében nagy segítségére lesz a gátlások leküzdésében. A kötetlen rajzfeladatnak ez a formája nem volt ellenőrizve, de meg lehet ezt úgy is oldani, hogy a tanár közben ellenőrizheti is a növendékeket.

Ez a következő. A második osztályban adtam fel legközelebb ezt a feladattípust. A rajztéma egy edény, síkforma. Az edényt elhelyeztem egy állványon olyan módon, hogy a növendékek csak két

kiterjedésben láthatták. Azután jött az előbb említett módszer. Nem kell keretet rajzolni, nem kell nevet felírni stb. A növendékek megkezdtek a munkát. Az óra végén azt mondtam, hogy aki úgy gondolja, hogy jobb lett a rajza, mint az előbbi, aláírhatja a nevét. Az eredmény az lett, hogy egy-két rajz kivételével mindegyikre rákerült a név. Tehát semmi problémát nem okozott az ellenőrzés. Hogy a rajzok jobbak lettek, azt mutatják az aláírások. Hiszen ez természetes is, az okát az előbb a gátlásokról beszélve már kifejtettük.

Nagy eredmény várható ezen feladattípus alkalmazásától a liceumi osztályokban a kistérformák megrajzolásánál, a csendéletek, virágok festésénél. A vízfestés a festésnek leginkább az a fajtája, amelynél a helyes meglátáson kívül sokat számít a bátorság is. Az eddigi eredmények alapján nyugodtan állíthatom, hogy növendékeink egy-két ilyen feladattípus megoldása után sokkal eredményesebben fognak dolgozni.

Ezen feladattípus alkalmazásánál azonban tartózkodnunk kell minden túlzástól, mert amilyen sok haszna van a kötetlenségnek, a keretezés nélküli bátor firkálásnak és festésnek, éppoly hasznos más esetben a szép keret, vagy a rendes felírás, a rajzlap tisztasága stb. Viszont egyikhez sem kell túlságos egyoldalúsággal ragaszkodni, mert megszokottá válik és a gyermekek egyoldalú nevelésben részesülhetnek, a rajz pedig könnyen unalmassá válhat.

A műalkotások megértésénél nagyon fontos a személyes élmény, melyet csakis alkotás közben tapasztalhatunk. A kötetlen festési mód pedig leginkább alkalmas arra, hogy ezt az élményt a tanuló megszerezze. A festőiség megértése egy lépéssel közelebb visz bennünket a műalkotásokhoz. A színek bátor kezelése, összefolytatása által pedig olyan dolgokat érthetünk meg, amelyeket több évi magyarázat által sem tettünk volna magunkévá. Ebből azután mint végső eredmény következik a növendék ízlésének a fejlődése, csiszolódása.

Diószegi Balázs.

EGYESÜLETI ÉLET.

Meghívó

a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének 1941. május 10-én, szombaton d. e. $\frac{1}{2}$ 10 órakor a budapesti IX. kerületi (Thaly Kálmán-u. 23) Szent Vincéről nevezett irgalmas nővérek Ranolder-intézete tanítónőképző-intézetének dísztermében tartandó

XXXI. rendes tisztújító közgyűlésére.

Tárgysorozat:

1. Elnöki megnyitó.
2. Főtitkár évi jelentése az egyesület működéséről és állapotáról.
3. Arpássy Gyula: A XIX. század magyar tanítóképzőinek értékes munkásai.

4. Pénztáros, számvizsgáló-bizottság jelentése.
5. Tisztújítás és a választás eredményének kihirdetése.
6. A jövő évi közgyűlés helyének megállapítása és esetleges indítványok.

Az Elnökség.

A közgyűlésünkön megjelenő kartársakat, kartársnöket az otthon maradók helyettesítik. Amely intézetből nagyobb számban jönnének a gyűlésre, ott az igazgató szünnapot engedélyezhetne.

A közgyűlést közebed követi, melyre a résztvevők szíveskedjenek a közgyűlésen körözött íven jelentkezni.

Elnökségi ülés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1941. márc. 10-én megtartott elnökségi üléséről. Jelen vannak *Padányi-Frank Antal* dr. elnöklete mellett: *Molnár Oszkár*, *Lux Gyula* dr., *Jaloveczky Péter*, *Mesterházy Jenő*, *Pócza József*, *Frigyes Béla*, *Vargháné Erdélyi Olga*.

1. Az elnök jelenti, hogy az ülésnek tulajdonképeni tárgya az új tagokul jelentkezők felvétele, hogy a jelentkezők is részt vehessenek már az új tisztikar megválasztásában. A tagdíjhátralékosokra vonatkozólag pedig a választmányi ülésen terjeszti elő a javaslatát, hogy amennyiben márc. 28-ig újabb felszólításra sem élnek a kedvezményes fizetéssel, ne kapjanak választási listát és ápr. 1-től közlönny.

2. A főtitkár jelentéséből az elnökség tagjai örömmel veszik tudomásul, hogy *Lux Gyula* dr., az egyesület alelnöke 100 P-ös adományával az Egyesület alapító tagjai közé lépett. Kívánatos, hogy példája sok tagtársunkat buzdítsa hasonló áldozatkészségre.

3. Főtitkár alábbi jelentése alapján az elnökség meglegegedéssel veszi tudomásul, hogy a következő tanárok óhajtanak belépni az Egyesület tagjai közé: 1. Garam Melánia II. ker., Orsolyiták; 2. Gyönyör Tekla, 3. Kocsis Lajos és 4. Patyi Károly, Esztergom, rk. tanítóképző; 5. Domokos Pál Péter igazgató, 6. Árkossy Sándor, 7. Bakk Péter, 8. Felszeghy Ödön, 9. Ferencz Antal, 10. Kandray Géza, 11. Pálffy Zoltán, 12. Tóth Endre és 13. Venczel László tanárok, Kolozsvár, áll. tanítóképző; 14. Diviaczky Rezső igazgató, Kolozsvár, áll. tanítónőképző; 15. Móczár László dr. XII. ker. képző; 16. Gázsó István, Kiskunfélegyháza, áll. tanítóképző; 17. Benes Anna, Eger, ang. k. tanítónőképző.

Kilépnek a tagok közül: 1. Tóth Lajos, Debrecen; 2. Pintér László dr., Kalocsa.

Több tárgy nem lévén, az elnökség az ülést bezárta. — K. m. f. *Padányi-Frank Antal* dr. s. k. elnök, *Vargháné Erdélyi Olga* s. k. titkár.

Választmányi ülés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének 1941. márc. 10-én a XII. ker. áll. tanítóképző-intézetben megtartott választmányi, majd folytatólagosan jelölő-bizottsági üléséről. Jelen vannak: *Padányi-Frank Antal* dr. elnöklése mellett: *Horvay Ede* tiszteleti tag, *Jaloveczky Péter*, *Lux Gyula* dr., *Mesterházy Jenő*, *Árpássy Gyula*, *B. Braun Angéla*, dr. *Jelitainé Lajos Mária* dr., *Tabódy Ida*, *Medgyesi Zsófia*, *Kövessey Jenő*, *Polesinszky Jenő*, *Mácsay Károly*, *Pócza József*, *Molnár Oszkár*, *Ferenczi István*, *Szomborné Szántó Lenke*, *Bató László* dr., *Frigyes Béla*, *Csekő Árpád*, *Vargháné Erdélyi Olga*.

Az elnök üdvözlí a választmány tagjait. Közli, hogy elmaradásukat kimentették: dr. *Förhécz József*, *Váradí József*, *Gyurjác András*.

Bejelenti a választmánynak, hogy *Lux Gyula* dr. 100 P-ös adományával az Egyesület alapító tagjai közé lépett. A választmány örömmel

üdvözlí az új alapító tagot, valamint az Egyesületbe felvételét kérő 17 új tagtársat.

A tisztújítással kapcsolatban a választmány újból foglalkozott a tagdíjhátralékok ügyével. Szomorúan kell megállapítani, hogy minden eddigi fáradozás és messzemenő jóindulat kellő eredményt nem hozott. A több évi tagdíjhátralékosoknak a választmány megadta azt a kedvezményt, hogy az 1938 és az 1939. évre befizetett tagdíjjal megválthatták eddigi tartozásukat. S mégis voltak, akik ezt az egyetlen és a végsőig humánus megoldást nem ragadták meg, sőt sokan a felszólításra sem válaszoltak. Ezért a választmány elhatározza, hogy az igazgatók útján még egyszer megkísérli megkeresni ezeket a tagtársakat, remélve, hogy igazgatójuk buzdítása mégis felébreszti bennük tagtársi felelősségérzetüket. Abban az esetben, ha ez sem járna eredménnyel, ezeknek a hátralékos tagtársaknak megszünteti a lap küldését, de nem kaphatnak ezek a tagok szavazólistát sem. A választmány március 28-ig ad haladékat a tagdíjhátralékok befizetésére.

Az alapszabályok értelmében a tisztikar és a választmány megbízása lejárt. A májusi közgyűlés feladata, hogy a tisztújítást előkészítse. Ezért a jelenlévő választmányi tagok Horvay Ede tiszteleti tag elnöklése mellett jelölő bizottsággá alakulnak.

Horvay Ede hálás köszönetet mond az Egyesületnek a személye iránt megnyilatkozó bizalomért. Ismeri fogyatékos erőit, azért kéri a választmányt, hogy e fontos tisztség betöltésénél támogassa. A jelölőbizottság munkája különösen fontos a mai időkben, amikor az újjáépítés munkájában a tanítóképzésre nagy feladatok várnak.

Mesterházy Jenő főtitkár az alapszabályok vonatkozó szakaszának felolvasása után javaslatként a választmány elé terjeszt egy jelölő-listát, melyet az elnökkel együttesen készített. Rövid megbeszélés után a választmány a következő jelölő-lista mellett határozott:

Elnök: Padányi-Frank Antal dr., Éber Rezső, Jaloveczky Péter.

Fővárosi áll. alelnök: Lux Gyula dr., Váradi József, Fekete József.

Vidéki áll. alelnök: Chobodiczky Alajos, Domokos Pál Péter, Tóth Antal dr.

Nem áll. alelnök: Becker Vendel dr., Bartal Alajos, Föhrécz József dr., Váczy Ferenc, Rozsondai Károly, Szemere Samu dr.

Női alelnök: Grynaeus Ida, dr. Jelitainé Lajos Mária dr., Medgyesi Zsófia.

Főtitkár: Mesterházy Jenő, Tanai Antal, Gyurjác András.

Titkár: Vargháné Erdélyi Olga, Wagner Ferenc dr., Szomborné Szántó Lenke.

Szerkesztő: Molnár Oszkár, Árpássy Gyula, Sebestyén Erzsébet.

Pénztáros: Frigyes Béla, dr. Csada Imre, Mácsay Károly.

Ellenőr: Tscheik Ernő, Szalatsy Richárd, Farkasdy Zoltán.

Hálapvezető: Ferenczi István, Csukás Zoltán, Zsindely Katalin dr. Tabódy Ida és Jaloveczky Péter jelöléséről, ezeknek a tisztviselőknak határozott kérésére, a bizottság sajnálattal kénytelen volt lemondani.

A választmányi tagok számát inézetenként csak akkor lehet majd megállapítani, ha a tagdíjbefizetések után az egyes intézetek taglétszáma pontosan kialakul, mert az egyes intézetek aktív tagjaik arányában kaphatnak képviselést a választmányban. Ezeknek a választmányi tagoknak a számát a jelölőbizottság megbízásából majd a főtitkár állapítja meg.

A szavazatok beküldésének határideje: április 22. A szavazatszedő bizottság pedig ápr. 25-én d. u. 4 órakor számlálja össze az érvényes

szavazatokat. A szavazatszedő bizottság tagjaiul Hortobágyi Tibor és Zaia Mária cinkotai tagtársakat, mint vidéki tagokat, Kishonti Barnát és Wagner Ferenc dr-t pedig mint fővárosi tagokat kéri fel a jelölőbizottság.

A választmány köszönetet mond Horvay Ede tiszteleti elnöknek, aki a jelölőbizottság ülését bezárja. K. m. f. *Padányi-Frank* Antal dr. s. k. elnök, *Horvay Ede* s. k. jelölőbizottsági elnök, *Varghané Erdélyi Olga* s. k. titkár.

Márciusi taggyűlés. — Jegyzőkönyv a T. I. T. O. Egyesületének a budapesti áll. tanítóképzőben 1941. márc. 17-én megtartott taggyűléséről. — Jelen vannak *Padányi-Frank* Antal dr. elnöklete mellett: dr. *Dalér Gyula*, dr. *Cselényi Pál*, dr. *Gergelyi Ernő*, *Szontagh Katalin*, *Grynaeus Ida*, dr. *Gergelyi Ernőné*, *Fallenbühl Ágnes*, *Marton M. Veronika*, *Gerzsó M. Ilona*, *M. Hirtelen Mária*, *Prommer Margit*, *Belinyi Júlia*, *Marsovszky M. Júlia*, *Venelovszky M. Erzsébet*, *Németh M. Margit*, *Fister Adrienne*, *Vajtányi Margit*, *Radich M. Chrysostoma*, *Kerner M. Lúcia*, *Csere Beáta*, *M. Zeitig Imelda*, *Kántor Antal*, *Ádám Zsigmond*, dr. *Csada Imre*, *Szabó Béla*, *Biberauerné Abonyi Júlia*, *Mögerné Küzdy Ilona*, *Ruisz Márta*, *Frigyes Béla*, *Kelemen József*, *Ferenczi István*, dr. *Móczár László*, dr. *Wenger Márton*, *Árpássy Gyula*, *Tanai Antal*, *Mesterházy Jenő*, *Kelemen M. Hildegard*, *Molnár Oszkár*, dr. *Mécs Imréné*, *M. Orsovai Margit*, dr. *Lévay Istvánné*, vitéz *Veszprémy Dezső*, dr. *Zaifiry Zoltánné*, *Nagy Ferenc*, dr. *Galamb Sándorné*, dr. *Dallos Gyuláné*, *Dallos Gézáné*; *Nagy Sándor* (Komárom); dr. *Erdős József* (Kalocsa); *Varghané Erdélyi Olga*.

M. Benes Anna dr. *A liceumi történelmi tanítás és a gyakorlatiasság kérdése* címen adott elő. — Előadásához hozzászóltak:

Mesterházy Jenő az előadást nagy élvezettel hallgatta. Előadásának keretében tapasztalhattuk az előadó széleskörű ismereteit, értékes nevelő-céljait. Aki ily szempontok szerint tanít, annak növendékei hazájukat öntudatosan szerető és azt szolgálni kész honleányok lesznek. Ez az előadás is igazolja felszólaló kívánságait a történelmi oktatással szemben. Ha kétféle történelem van is a liceumban, azok központja mindig a nemzeti történelem legyen, mert ez a történelmi oktatás igazi célja, vagyis az egyetemes történelem is ennek szolgálatában álljon. Az egyetemes történelem nevelési értékeit felhasználhatjuk a nemzeti történelem keretében. Az előadó megértette a történelmi oktatás alapjait és belehatolt annak mikéntjébe. Az egész liceumnak szolgálnia kell a gyakorlatiasságot. Ennek a célnak a szolgálatában a történelem a legértékesebb helyen áll. A liceumi történelmi oktatás az utasítás szerint is nem bírálata, hanem megértetése a multnak. Nem fellengző dicsőítés, hanem az érdemek elismerése, a tanulságok megállapítása. Fel kell ismertetni a nemzet hivatását, s ezen belül a tanulót hivatástudatra ébreszteni. A liceumi történelmi oktatás abban különbözik más iskolák történelmi oktatásától, hogy a IV. osztályba intézményesen felvette az állampolgári nevelést. A történelem adja a kialakulást, a befejezés a IV. osztályban mutatja meg a jelent. A tanuló ezen az alapon látja világosan, hogy miért váltak intézményeink olyanokká, amilyenek. Itt szolgálja a történelmi oktatás a leg hatásosabban a gyakorlatiasságot. Szolgálja tehát ez az oktatás az eligazodást az állami életben is. A történelmi tanítás keretében lehet legjobban tudatos állampolgárrá nevelni a tanulót és bezonyítani, hogy intézményeink hosszú, tudatos fejlődés eredményei, amikre mindig érdemes tovább építeni. Az előadónak a tankönyvre vonatkozó kívánsága pénzkérdés. A tankönyvvel szemben az a helytelen kívánság, hogy olcsó

legyen. Néhol tömör és kevés. Még egyszer kifejezi elismerését az előadó munkájáért.

Dr. Erdős József élvezettel hallgatta az előadást, mert ő is leány-intézet vezetője. A gyakorlatban bebizonyítva látta, hogy a mai történelmi oktatás helyes nyomon jár, amikor rajta keresztül cselekvő hazafiasságra, szociális magatartásra nevelünk. Kalocsai intézetének növendékei igen szép viselkedéssel igazolták a magyar leány lelki értékeit. Az elmúlt napokban a várost váratlanul érte az árvíz. Az első nap sírás, félelem volt az intézetben, de azután önmagukra eszméltek, meglátták női feladatukat, s a szükség napjaiban 4000 menekültet láttak el, akiknek 75%-a gyermek, 10—15%-a csesemő volt. Csak 4 növendék utazott haza. A kalocsai lic. és tanítónőképző növendékei az egész ország leányifjúságának csak kis töredékét adják, de az ország minden részéből kerültek össze. Így bizton mondhatjuk, hogy az ország magyar leányifjúságának lelkületét, jellemét tükrözik. Ha vesztély köszöntene be a nemzetre, bárhol dicséretesen megállnák helyüket.

M. Benes Anna dr. köszönettel fogadja Mesterházy Jenő főtitkár értékelő hozzászólását, megállapításai megerősítik az új irány tanulmányozásában. Elismeri, hogy az állampolgári nevelés szempontjai rendkívül fontosak, de mivel csak jövőre kerülnek részletes ismertetésre, azért majd pótolja. — Hangsúlyozza, hogy minden akadályt legyőzve feltétlenül szükséges a Mika-féle *Történelmi olvasókönyv* rövidebb átdolgozása, legalább tanári kézikönyvvül. Örömmel erősíti meg dr. Erdős József tapasztalatait; valóban, a leánylélekben rejlő készségek a kellő alkalommal meglepő módon érvényesülnek.

Padányi-Frank Antal dr. tapasztalatai szerint a történelmet sok helyen nem tanítják jól. Kitetszik ez azokból a válaszokból, amelyeket tanulók a következő kérdésekre adtak: milyen hatással volt rájuk a történelmi oktatás?, irányítja-e életüket történelmi tudásuk? stb. — Ebben az előadásban ez a nevelői gondolat lépten-nyomon kiütközött. Ha Nausikaa történetét megismerve az ifjú leány elhatározza, hogy szülei, testvérei segítségére ezentúl serényebben fog igyekezni, akkor a történelem betöltötte hivatását. Ez a gyakorlatiasság csúcspontja. Nagy szükség volna az előadótól említett történelmi olvasókönyvre, amely nem száraz, mint egy tankönyv, hanem jellemeket ad. Igen nagy jelentőségű az a munka, amelyet az előadó tanárnő végzett, amikor növendékeivel városok, várak, kiváló magyar nők történetéről dolgozatot írat. Boldog, hogy ezt az előadást hallotta. Az *Eszményi gyakorlatiasság* c. könyvben ezt a tanulmányt is szeretné kiadatni. Igen sokat lehet majd belőle tanulni.

Több tárgy nem volt, az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Padányi-Frank Antal dr. s. k. elnök, Vargháné Erdélyi Olga s. k. titkár.

I R O D A L O M.

Balassa Brunó (szerkesztette): *Mai magyarságunk életrajza. Nemzetismeret.* Csitáry G. Jenő könyvnyomdája, Székesfehérvár, 1939. 249 l.

A magyar pedagógusrend fehérvári tankerületének tagjai számára Balassa Brunó, a tankerület akkori kiváló főigazgatója 1939 nyarán tiznapos előadásorozatot rendezett, melynek keretében a magyar politikai, szellemi és társadalmi élet kiválóságai a mai magyar életünk rajzát minden oldalról megvilágítva bemutatták. Ezeket az előadásokat tartalmazza az izléses

kiállítású kötet. Mind az előadások, mind a könyv abból a nagy hiányérzetből született meg, hogy mai társadalmunknak nincs eléggé egységes és tárgyilagos keresztény magyar életszemlélete. A világháborút követő változások rohanó esemény-áradatában nehezen jutott mód és lehetőség arra, hogy pedagógusaink a maguk szakműveltségének szűk korlátai közül kilépve, behatóbban tanulmányozhassák magyarságunknak Európa és a világ együttesébe beleszótt életét és nyomon kísérhessék a nemzet szellemi és gazdasági téren folytatott küzdelmeit. Az átfogó nemzetismeret hiányából eredt a mai magyar nemzedék életszemléletének hiányossága és közvéleményünk ingatag volta. Ezen előadássorozatnak éppen az volt a célja, hogy a magyar tanítói és tanári rend számára nemzetünk egész életének átfogó, elfogulatlan és alapos ismeretét nyújtsa át.

A *bevezető előadások* előadói azt vizsgálták, hogy *mi a magyar?* Megvilágították a nemzeti lét legősibb természetes alapjait, aminő a faj, a nyelv és a föld.

Gr. Teleki Pál miniszterelnök a *Nemzeti földrajz* c. előadásában az országgal fogalmát fejtegette. Egy ország: terület, táj, élettér, haza. A terület az egyetlen, amelynek megértéséhez adatszerűsége alapján szellemi ismeret elégséges, a másik háromhoz érzés is kell, beleélés, szintézis, veleélés (főleg az interpretáló földrajztanárnak). Minden ország táj, vagy tájak csoportja, már ebben a tekintetben természetes egység, egyéniség, amelynek párja, hasonlója a világon nincsen. Minden ország élettér és országalkotó. Országalkotó, ha természettől fogva adott, másoktól elhatárolt, legalább bizonyos fokig önellátó, s ha sajátos életformát teremtő, alakító. De minden állam élettér is, mert politikai, vám- és belforgalmának határai azáá teszik. Tényleges és vágybeli (expanziós) élettér is egyúttal. Az élettér-kiegészítést gyarmatok, érdekerületek, külkereskedelem alkotják. Ha egy nép az életterével összeforr, ha a táj rányomja bélyegét a népre, vagy a nép vándorlásában tájára talál, akkor a táj s az élettér egyaránt hazájává válik. A magyar föld egy ország: terület, táj, élettér, haza! Ezt a földet meg kell ismernünk, ápolnunk és szeretnünk kell.

Bartucz Lajos a *magyar faj* kérdésével foglalkozik. A saját fajkutatás nemcsak elsődrendű nemzeti érdek, hanem az egyetemes tudomány által minden nemzet számára előírt legfőbb követelmény is. Alig van azonban tudomány, amelynek oly mostoha sorsban volna része, mint az embertan. Majd azt vizsgálja, hogy a nehéz körülmények közepette is történtek-e ilyen irányú vizsgálatok hazánkban. Megállapítja, hogy van magyar típus mégpedig nem is egy, hanem több. A mai magyarság az euráziai rasszkörbe tartozó különböző eredetű és ősiségű öröklésvonalaknak, rasszelemeknek igen bonyolult összeszővődése, amelynek váza, fő anyaga ma is a honfoglaló magyarok által hozott örökséganyag.

Klemm Antal a *magyar nyelvről* értekezik. Foglalkozik a magyar nyelv eredetével, további sorsával, korszakaival, az irodalmi nyelv kifejlődésével. Majd sorra veszi a hangtan, szótan és mondattan kérdéseit és a helyes magyarság és magyarosság használatára hívja fel a nevelők figyelmét.

Az előadássorozat második részében az előadók a *mai magyar életet* tárták fel a hallgatóság előtt.

Kerék Mihály a *magyar falu életét* mutatta be. A magyar falu beteg gazdaságilag, társadalmilag és politikailag egyaránt. A falusi lakosság vitalitása hanyatlak. A másik kedvezőtlen jelenség az elvándorlási mozgalom. Sok helyen a lakosság egészséges vallási meggyőződése is bomlásnak indult és hite megrendült. A politikai élet sem a kiegyensúlyozottság képét

mutatja. Ezen kedvezőtlen tünetek előidőzésében a különböző tényezők egész sora játszik szerepet. Ezek gazdasági, kulturális és szociális jellegűek. Figyelemreméltó a földkérdés és a földbirtok aránytalan megoszlása is. A birtokviszonyok és az egygyermekrendszer között kétségtelen az összefüggés. A magyar falunak jellemző vonása még a társadalmi és gazdasági atomizáltsága, szervezetlensége is. De nem tartott lépést a koral a falu szociális gondozása sem, de a népművelés sem. Újjá kell teremteni a magyar falut minden részében és ezen újjáteremtési munkálatoknak szempontjait megadja.

Lukács Ödön a mai magyar város életét mutatja be. Megismerjük a magyar városok szervezetét, közigazgatását, gazdálkodását, kultúrfeladatait, jövőjét.

Johan Béla azt a kérdést vizsgálj, hogy *mit várhatunk a mai magyar közegészségügyi munkától?* Bemutatja a megelőzés intézményeit: az egészségházak, védőintézetek és gondozóintézetek munkáját, valamint a zöldkeresztes egészségvédelmi szolgálatot. Hangoztatja a nemzet tanítóinak és orvosainak együttműködését és támogatásukat kéri a magyar közegészségügyi munkához.

Figyelemreméltó *a mai magyar termelő munka* problémáinak feltárása a tanítóársadalom előtt. *Hubay Sándor a magyar mezőgazdaságot, v. Gyulay Tibor a magyar ipart, Koós Zoltán a magyar kereskedelmet, Kresz Károly pedig a magyar pénzügyet* ismertette egy-egy értékes előadásban. Visszatekintéseket kapunk az elmúlt évtizedek erőfeszítéseire, melyekkel a magyar kormányok a termelőket és az értékesítőket átsegítették a gazdasági válság terhes évein, s adatok bizonyítják, hogy sikerült a gazdasági élet folytonosságát biztosítani és mindenek felett haladást eredményezni azon az úton, melynek végső célja a verejtékező magyar milliók életszínvonalának javításával részükre a boldogabb magyar jövő biztosítása.

A magyar szellemi munka ismertetésében *Bisztray Gyula a mai magyar irodalom* képét igyekszik megrajzolni, nem feledkezve el a trianoni békediktátummal elszakított területek irodalmi mozgalmairól sem. *Kotsis Iván a magyar építészetéről, Kopp Jenő a magyar szobrászatról, Richter Aladár pedig a mai magyar iparművészetről,* s végül *Bárdos Lajos a mai magyar énekről és zenéről* tart értékes összefoglaló és áttekintő előadást.

Az előadássorozat harmadik részében *Hankiss János* külpolitikai szemlélet tart az utolsó húsz év fölött és azt vizsgálja, milyen *a mai magyar a többi nemzetek előtt?* Hirdeti a Gondviselésben való hit erejét s a magyar jellegű külpolitika szükségét. Meggyőződése, hogy a jó külpolitikának alapja a művelt és önmagát ismerő nemzet. S e téren a magyar pedagógusé a döntő szerep. Tudományos munkásságunkkal további érveket állíthatunk a kulturális diplomácia szolgálatába. Minden magyarnak felelőssége egész erejével kell teljesítenie kötelességét a jövő kiépítésében.

Az előadássorozatot *Hóman Bálint* közoktatásügyi miniszter fejezte be *Magyar múlt, magyar jövő* c. záróbeszédével. Hangoztatta, hogy a magyar nép legnagyobb fiai, a nemzet hivatott vezérei mindig össze tudták egyeztetni a hagyományok tiszteletét a haladás eszméjével s ezen az úton biztosították ezer éven át a legválságosabb időkben is a nemzet fennmaradását. Ezt kell minden magyar ifjúnak megtanulnia a történelemből, mert e nélkül képtelenek lennének helytállni a jövő küzdelmeiben.

E székesfehérvári előadásoknak könyvalakban való megjelentetése hasznos szolgálatokat tett a magyar pedagógusrend számára. A mai vajudó és egymást emésztő eszmék és jelszavak küzdelmeiben tárgyilagos nemzetismeretre elsősorban a nemzetnevelők tarthatnak igényt. Először azért,

mert a legnagyobb táboruk, a tanítóság a tanyákon, falvakban, kisvárosokban, külvárosokban jelentős vezető, irányító szerepet is visz, mint óriási tömegeknek „bizalmi embere”, aki nemcsak maga sodródhatik bele veszedelmes tanok árájába, hanem magával ránthatja azokat a tömegeket is, akikhez szellemi kapcsolatok fűzik. A tanárság pedig olyan állomásokon áll az ország életében, ahonnan a nemzeti élet egészséges szellemi vérarama vagy eszmei mérge egyaránt szétáradhat.

Azonban a nemzetnevelők oldalán nő fel az új nemzedék, az ifjúság, minden nemzet legféltettebb kincse, s ez nem mára, hanem a több esztendő múlva elkövetkező holnapokra kell előkészíteni, amikor majd az ő vállalkra kerül a nemzet politikai, szellemi és gazdasági életének minden feladata és megoldása. A nemzetnevelőnek a napi események fölé magasodó s az egész nemzet életét áttekintő ismeretekre van szüksége. Éppen ezért örömmel üdvözljük a magyar pedagógusrend egy része számára Fehérváron rendezett előadássorozat eszméjét, s kívánjuk, hogy most, Kelet-Magyarország és a Székelyföld visszatérése után minél több hasonló tárgyú tanfolyam adjon világító fáklyát pedagógusainknak hivatásuk további útjaira. E könyv pedig vigye magával a hallottakat azok számára, akik az előadásokon jelen voltak; akik pedig nem lehetnek hallgatói e tanfolyamnak, azoknak szolgáljon a magyar önismeret útmutatójaként a magyar ifjúság és a magyar jövő boldogulására! *Dr. Szántó Károly.*

Biczó Ferenc: *A magyar nyelv és irodalom korszerű tanítása* Somogy megyei Nyomda Rt. Kaposvár. 208 l.

A középiskolai új Tanterv és Utasítások megjelenése, 1937, illetőleg 1939 óta öröndetesen gyarapszik a száma a középiskolai tárgyak módszeres feldolgozásának. Bár a tárgyak sorrendjében a reáltárgyak után jelent meg Biczó kiváló, úttörő módszertani munkája, ez egy csepp sem von le értékéből. A nemzet egyetemes érdekeinek szemszögéből tekintve a cselekedtetés, a munkáltatás elveinek a nemzeti szellemű tárgyakban való alkalmazása kihatásaiban még szebb lehetőségeket rejthet magában, mint a reáliákban. Biczónak a módszertani irodalom eredményeit összefoglaló s értékes egyéni kezdeményezéseit nyújtó munkája nagy tárgyszeretéről s az eredmény fokozása érdekében mindenre kész példás tanári lelkiismeretességről tanúskodik. Ezenkívül különösen vonzóvá teszi munkáját sok hasznos, gyakorlatban bevált tanácsa és a nemes ügy érdekében végzett sok kísérletéről adott őszinte beszámolója.

A munka első részében a korszerű irodalmi oktatás „műhelyszerszámaikat” ismerteti meg. Ezek közül legkiemelkedőbb gondolata a problémás célkitűzés és az élményszerűsége törekvés ajánlása. *A helyes olvasás* c. fejezetben a természetes beszédre s előadó készségre való ránevelés sok érdekes módját sorolja fel. A *stilus* című részben pedig a növendékek stílusának munkáltató módon történő fejlesztésére ad sok megfigyelésre érdemes tanácsot. Ezzel a kérdéssel foglalkozik a szerző a legrészletesebben, mintegy 90 oldalon keresztül. Tapasztalata szerint a stílusnevelésre a legjobb ösztönzést a tanárnak a rossz dolgozatok megbeszélése adja. A stílusérzék fejlesztésére tett haladás mérőfoka, amikor a tanuló nem elégszik meg általános kifejezésekkel, hanem azt a kifejezést használja, amely „eleven hatóerővel fejezi ki a tudatában levő fogalmat”. Pintér *Nyelvvédő könyv*-ét s néhány újabb művet is ajánl ilyenirányú munka rendszeres végzésére. Olyan írásbeli tétel kidolgoztatását tartja a leghelyesebbnek az érettségiző tanulók számára, amelyekből a tanuló fogalmazási készségén kívül irodalomszeretetének és erkölcsi megbízhatóságának is tanújelét adhatja.

Az *Olvasmány*-ról szóló részben kifejti, hogyan éri el, hogy az olvasmány álljon az irodalomtanítás középpontjában. Ezt szolgálják a könyvajánlások, rövid könyvismertetések, magánolvasmányok előkészítése s a „ráhangolások”. Nem kíván, nagyon helyesen, lélektelen tartalomirást, hanem az olvasmányok szebb gondolatainak bejegyzését naplóikba. Az irodalomismeret nyújtásában főszempont nagy íróink műveinek megismeretése. Nagy gondot fordít az író életének megismertetésére is. Vezető szempontjai: az író arcképe, életrajza költemények, képszemléltetések alapján, élményszerűség, munkáltató feldolgozás, novellizálás, összehasonlítás, alkattípusok, anekdóták. Ilyen eszközökkel lelket mozditó munka lesz a tanulók számára kiváló íróink életrajzának megismerése. Végül a *Munkáltató irodalomoktatás* c. fejezetben sok szempontot ad arra nézve, hogyan ébreszt kedvet a tanulóknak pl. valamely költő verseinek megadott szempontok szerinti tanulmányozására. Munkaközösségekben, melybe 3—3 tanuló tartozik, oldják meg a részükre kiadott feladatokat. Az ajánlott s a szerző által gyakorlatban bevált összefoglaló tételek óra alatti kidolgoztatása az évvégi összefoglalások alkalmával nagyon elmélyíti a tanulót.

Mindent összevetve elmondható, hogy kevés módszertani könyvben található annyi melegség, közvetlenség, őszinteség, mint Biczó művében. A gazdag tapasztalati anyagon felül ez teszi a munkát élvezetes és tanulságos olvasmánnyá. Az ilyen alkotások alkalmasak egyengetni az utat olyan irányban, hogy más hivatottak is feltárják legbensőbb tanári munkájukat s ezzel módszertani irodalmunk gyarapításán kívül az iskola és a család, az iskola és a társadalom közötti válaszfalak megszüntetését is szolgálják.

Galló Pál.

H I R E K.

Dandárparancsnoki dícséret. — *Garamvölgyi* Ervint, a bpesti áll. tanítóképző-intézet testnevelési tanárát a 2. dandár parancsnoka Kelet-Magyarország és Erdély északi részének visszacsatolásával kapcsolatos különleges helyzetben az átlagon felülemelkedő teljesítményeiért dandárparancsnoki dícséretben részesítette.

Igazgatói megbízatás. — A közokt. miniszter *Tompa* Margit győri áll. tanítónőképző-intézeti tanárt Kolozsvárra helyezte át s ott az áll. tanítónőképző-intézet igazgatói teendőinek végzésével megbízta, *Kiss* János tanítóképző-int. tanárt a nagyváradi áll. tanítónőképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával, *Koncz* Lajos tanítóképző-int. tanárt a marosvásárhelyi áll. tanítóképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával, végül *Takács* Béla kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-int. tanárt Székelykeresztúrra áthelyezte és ott az áll. tanítóképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával megbízta.

Kinevezés. — A közokt. miniszter dr. *Dénes Jenőné* Pozsgay Katalin és dr. *Nagy* Mária főiskolai képesítésű gyakornokok, okl. tanítóképző-intézeti tanárokat jelenlegi állomáshelyükön és jelenlegi illetményeik fenntartásával az áll. tanítóképző-int. tanárok létszámában helyettes tanárokká nevezte ki. — A közokt. miniszter dr. *Bíró* Béla kiskunfélegyházi városi kat. gimn. tanárt, jelenlegi illetményeinek meghagyásával, a kolozsvári áll. tanítóképző-intézethez az áll. tanítóképző-intézeti tanárok létszámába r. tanárrá nevezte ki, ugyanehhez az intézethez ugyancsak r. tanárrá kinevezte dr. *Simon* Ferenc pécsi közs. polg. isk. tanárt, egyetemi

m. tanárt; h. tanári minőségben pedig a nagyváradai áll. tanítónőképző-intézethez kinevezte *Puska* Piroska székesfehérvári rk. tanítónőképző-intézeti tanárt és dr. *Veress* Amália szarvasi ev. tanítónőképző-intézeti tanárt.

Áthelyezés. — A közokt. miniszter *Putnoky* Jenő kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-int. gyakorlóisk. tanítót hasonló minőségben a kolozsvári áll. tanítónőképző-intézethez helyezte át. — A közokt. miniszter *Magyary* Károly győri áll. tanítónőképző-intézeti tanárt, *Orbán* András bajai áll. tanítóképző-intézeti tanárt és *Földes* Ernő kőszegi áll. tanítóképző-intézeti gazd. szaktanárt a kolozsvári áll. tanítóképző-intézethez áthelyezte.

Tanári alkalmazás. — A közokt. miniszter próbaszolgálatos segélydíjas tanári minőségben alkalmazta *Dobó* Ferenc okl. tanítóképző-intézeti tanárt a kolozsvári áll. tanítóképző-intézetnél, *Biró Mózesné Thaly* Ida okl. tanítóképző-int. tanárt és *Szepes* Berta aszódi ev. polg. isk. tanárt hasonló minőségben a kolozsvári, illetőleg a nagyváradai áll. tanítónőképző-intézetnél.

Személyi hírek, előadások. — A Természettudományi Társulat növénytani osztályának márc. 13-án megtartott ülésén dr. *Hortobágyi* Tibor *A Ceratium hexacanthum var. destuarium az Alföld planktonjában* címen adott elő. — A Felvidéki Tudományos Társaságnak márc. 17-én a Magyar Nemzeti Szövetség nagytermében tartott teljes ülésén dr. *Wagner* Ferenc *A szlovák kérdés helyes szemlélete* címen tartott előadást. — *Vikár* Sándor a nyíregyházi ref. tanítónőképző tanára a nyíregyházi népfőiskolai tanfolyamon a magyar dalról, az ottani szabadegyetemen márc. 6-án *Új magyar zenekultúra* címen zeneszámokkal kísért előadást tartott. A kísérő zeneszámokat *Bolvári* Zoltán, az áll. tanítóképző zenetanára játszotta. — *Khin* Antal tanítóképző-intézeti tanár ápr. 9-én a kassai rádióban *Pilátus a néphagyományban* címen tartott előadást. — Az „Ars Hungarica” Képzőművészek és Műbaráok Gazdasági Szövetkezete művésztagjai áprilisban rendezték III. kiállításukat. A kiállításon képeivel *Fliegl* Kálmán ny. tanítóképzői rajztanár is részt vett. — A Nemzeti Munkaközpont „Beszöld a munkát” szabadidő-szervezetének május 29-iki művelődési délutánján *Mesterházy* Jenő igazgató Budapest érdekességeiről ad elő.

Irodalmi szemle. *Bognár* Gyula: *Néphagyományaink és a népművelés filmje*. (Oktatófilm Közlemények, VI. évf. 3. sz.) — Dr. *Garai* József: *A gyermekhibák újabb magyarázata*. (Evangélikus Népiskola, 47. évf. 4. sz.) — *Rozsondai* Károly: *A Biblia az iskola munkájában*. (U. o.) — Dr. *Gárdonyi* Zoltán: *A kántorképzés előiskolája* (U. o.) — Dr. *Garai* József: *A szelekció és a liceum*. (Protestáns Tanügyi Szemle, XV. évf. 4. sz.) — v. *Komárnoky* Gyula: *Az óvodás gyermek rajzairól*. IV. (Kisdednevelés, 66. évf. 4. sz.) — *Gyöngyössy* Erzsébet: *Húnyd le szép szemedet*. Dalos játék. (U. o.) — *Drozdy* Gyula: *A hazatért honvédszázlók*. (Néptanítók Lapja, 74. évf. 7. sz.) — Dr. *Wagner* Ferenc: *A szegedi Gyakorló Polgári Iskola munkásságáról* (Orsz. Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny, 45. évf. 8. sz.).

Intézeti hírek. — Az esztergomi érseki rk. tanítóképző és líceum ifjúsága márc. 8-án nagyszerű ünnepséget rendezett. Az ünnepségen megjelent Serédi Jusztinián hercegprímás. Az intézet hatalmas dísztermét teljesen megtöltötte a város műértő, úri közönsége, az iskolák tanársága. A műsor nagyobb részét *Homor* Imre tanárnak Kisfaludy Károly életét tárgyaló, *Szülőföldem szép határa* című ifjúsági színdarabja töltötte ki, melynek szerepeit az ifjú szereplők természetességgel és nagy megjelenítő erővel játszották meg. Az ünnepség műsorát ének- és zeneszámok tették

változatossá. Ezek betanítása Geyer Béla int. zenetanár érdeme. — A Rádió „Ifjúsági énekarok” című sorozatában márc. 22-én a Salvator-intézet rk. tanítónőképző-intézet és az Orsolyarendi liceum és tanítónőképző-intézet énekkara Bartók-, Kodály-, Harmat- és Händel-darabokat adott elő. — Ápr. 16-án a marosvásárhelyi rk. tanítóképző-intézet énekkara hangversenyzett a Rádióban Nagy István zenetanár vezényletével.

Bemutató tanítások. — A bpesti tanker. kir. főigazgatóság a jelenlegi iskolai évben is megrendezte az előző iskolai évben jól bevált, a módszer javítása szempontjából értékes bemutató tanításokat. Február 28-án a XII. ker. áll. tanítóképző-intézetben dr. Csada Imre a mennyiségtan köréből a tanítóképző IV. osztályában mutatott be ilyen tanítást, melynek módszeres egysége a járadékszámítás volt. Ezt követte márc. 27-én *Hidyé Gyulai Mária* IV. ker. rk. leányliceumi tanítóképző-intézeti tanár tanítása a liceum I. osztályában. Tanításának tétele: a „dó” áthelyezése az első vonalközbe. Végül ápr. 24-én a Ranolder-intézet leányliceumának II. osztályában Piros R. Gabriella nővér a természetrajz köréből mutatott be tanítást, melynek keretében a yéglényeket ismertette. — A bemutató tanítások minden alkalommal 8 óra 30 perckor kezdődtek. Ezt követte az 50 perces tanítási óra és végül a módszeres megbeszélés. A bemutató tanítások mindenkor v. *Fraknóy József* kir. főigazgató elnöklete mellett történtek. Résztvettek az intézetek igazgatói és illetékes szaktanárai.

Gyakorlóiskolai tanítói vizsgálatok. — A visszatért területek tanítóképzővel lényegesen megnőtt a tanítóképző-intézetek száma. Több gyakorlóiskolai tanítóra lett szükség. Ezért a közokt. miniszter gyakorlóisk. tanítói vizsgálatokra írt ki pályázatot. Tanítónők számára a vizsgálatok a múlt év decemberében történtek meg a VII. ker. áll. tanítónőképzőben. Az erre a célra kiküldött vizsgáló-bizottság a tanker. kir. főigazgató által vizsgálatra behívott 10 kiváló minőségű tanítónő közül *Haas Ilona* áll. kiségitőisk., özv. *Kovách Lászlóné Blaskó Julianna* áll. isk., *Magyar Margit* kispesti áll. kiségitőisk., *Tapodi Ilona* kiskúnfélegyházi kültekli rk. isk. és *Zombory Zoltánné Vadas Klára* áll. isk. tanítónőnek adta ki a gyakorlóisk. tanítói állás elnyerésére jogosító bizonyítványt. — Tanítók részére a vizsgálatok február-március hónapban tartattak meg a VII. ker. tanítónő- és a XII. ker. tanítóképző-intézetben. 97 tanító kérte vizsgálatra bocsátását. A tanker. kir. főigazgató 22 tanító számára engedélyezte a vizsgálatot. Sikeresen vizsgáztak a gyak. isk. tanítói minősítést nyertek: *Böröczky Vilmos* ev. isk. tanító Győr, *Fónay Tibor* rk. isk. tanító Kővágó-őrs, *Halmai Olivér* ev. isk. tanító Sárszentlőrinc, *Nemes János* áll. isk. igazgató-tanító Velence-Ujtelep, *Simon József* kir. kat. tanítóképző-intézeti ideiglenes gyakorlóisk. tanító Győr, *Szabó D. Béla* rk. isk. igazgató-tanító Bácsalmás, *Szamosfalvi Imre* rk. isk. tanító Verseg, *Szij László* ev. tanító Kispéc és *Ungvári Gyula* ref. isk. tanító Miskolc.

Képesítő-vizsgálati elnökök és kormányképviselők. — I. Budapesti tankerület. Áll. tanítóképző: XII. Nagy Ferenc. Áll. tanítóképző: II. dr. Boldis Dezső; VII. ker. Dobosy Elek. Rk. tanítónőképzők: II. ker. Sinkovits Dániel; IV. ker. dr. Tesléry Károly; IX. ker. Jaloveczky Péter; XI. ker. Éber Rezső; XIII. ker. dr. Kammermayer Oszkár. Izr. tanítóképző: Dobosy Elek, héber, min. biztos Fischer Gyula. Az áll. intézetekben összpontosított szeptemberi javító- és pótképesítő-vizsgálatok: XII. ker. Nagy Ferenc; II. ker. Dobosy Elek. — II. Budapest vidéki tankerület. Áll. tanítóképző Kiskúnfélegyháza; Molnár Oszkár. Áll. tanítónőképző Cinkota: dr. Kemenes Illés. Rk. tanítóképző Kalocsa: Jávor Albert. Rk. tanítónőképzők: Kiskúnfélegyháza Dezső Lipót; Kecskemét: dr. Kammer-

mayer Oszkár; Kalocsa: Kehrer Károly; Zsámbék; Tabódy Ida. Ref. tanítónőképző Nagykőrös: Barabás Tibor. Ref. tanítónőképző Kecskemét: Csekő Árpád. — III. Székesfehérvári tankerület. All. tanítóképző Pápa: dr. Koch Nándor. All. tanítónőképző Győr: dr. Czákó István. Kir. kat. tanítóképző Győr; dr. Szegi Ödön. Rk. tanítónőképzők: Székesfehérvár: Girtler Mária; Győr: dr. Jantsits Tibor; Veszprém: dr. Vanek Géza; Pápa: Grész Leó; Dombóvár: dr. Nyirjesi Sándor. Ref. tanítónőképző Pápa: dr. v. Eröss Arisztid. — IV. Szombathelyi tankerület. All. tanítóképző Kőszeg; dr. Simon László. Rk. tanítónőképzők: Sopron (orsolyák): Németh Imre; Sopron (Isteni M. L.): dr. Tóth Ferenc; Kőszeg: Gombkötő Antal; Zalaegerszeg: dr. Hofbauer L. Evang. tanítóképző Sopron: Mesterházy Jenő. — V. Pécsi tankerület. All. tanítóképző Baja: dr. Lahmann György. Rk. tanítóképző Pécs: dr. Czákó István. Rk. tanítónőképző Baja: dr. Boreczky Elemér; Pécs: Kreitl Géza. — VI. Szegedi tankerület. Kir. kat. tanítóképző Szeged: dr. Ábrahám Ambrus. Rk. tanítónőképző Szeged: dr. Wekerle Imre. Evang. tanítónőképző Szarvas: Leyrer Mátyás. — VII. Debreceni tankerület. All. tanítóképző Jászberény: Hoffmann István. All. tanítónőképző Nagyvárad: Kiss József. Rk. tanítónőképző Debrecen: Tanai Antal. Ref. tanítóképző Debrecen: dr. Major József. Ref. tanítónőképző Debrecen: dr. Marton József. — VIII. Komáromi tankerület. Rk. tanítóképző Esztergom: Pödör Béla. Rk. tanítónőképző Esztergom; dr. Tóth Antal. — IX. Miskolci tankerület. Rk. tanítóképző Eger: Hullin Antal. Rk. tanítónőképző Miskolc: Jurassa Medárd; Eger: Frigyes Béla. Evang. tanítóképző Miskolc: Kontarik Gyula. Izr. tanítóképző Miskolc: Bihary István. — X. Kassai tankerület. All. koed. tanítóképző Munkács: dr. Simon László. Ref. tanítóképző Sárospatak: dr. Farkas László, Gör. kat. (ruth.) tanítóképző Ungvár; dr. Tomcsányi Boldizsár, Gör. kat. (ruth.) tanítónőképző Ungvár: dr. Kézdy Béla. — XI. Szatmárnémeti tankerület. All. tanítóképző Nyiregyháza: Gáspár Gyula. Rk. tanítónőképző Kisvárd: dr. Hoffmann István; Szatmárnémeti: Váradi József. Ref. tanítónőképző Nyiregyháza: dr. Nagy Zsigmond. — XII. Kolozsvári tankerület. All. tanítóképző Kolozsvár: Balázs Béla. All. tanítónőképző Kolozsvár: Rozsondai Zoltán. Rk. tanítónőképző Kolozsvár: Balázs Béla. — XIII. Marosvásárhelyi tankerület. All. tanítóképzők: Marosvásárhely: Angi Dénes; Székelykeresztúr: Barabás Tibor. Rk. tanítóképző Marosvásárhely: Angi Dénes. Ref. tanítónőképző Székelyudvarhely: Magyary Károly.

Nyugtázás. — Tagdíjat, illetőleg előfizetési díjat fizettek: az 1938. év II. felére vitéz Losonczy György, az 1939. év I. felére Lux Mhály; az 1939. év II. felére Zrínyi Aladár és Jancsó Erzsébet; az 1939. év I. és II. felére Galló Pál, Lázár Károly, Vizi János. Balázs Dezső és Fencsák Sarolta; az 1939. év I. és II. és az 1940. év I. felére Horváth Jolán.

(A nyugtázást folytatjuk.)

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.